

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Hej, käre besökare!
Västgötabygdens förstasida finns på nästa sida!

Tycker du att tidskriften är läsvärd rekommenderas att du satsar på en tidningsprenumeration!

Vid 1 ex. kostar 1-årsabonnemang 150:-

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista) rabatteras priset till 130:- / ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 VARA, Fax: 0512-33942, E-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands Hembygdsförbunds bankgiro 378-5383.

PS! Tips till föreningar etc. Ge en prenumeration till föreningarnas hela styrelse, alla trotjänare, skolor, äldreboende och inte minst läkar- och tandläkarmottagningar m.fl !

Det kommer att uppskattas!

Västgötabygdens redaktionskommitté

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 1

Årgång 68

2013

Foto Birgit Carlsson

De Sju Häradernas Slöjdförening

sidan 5

Profilen - Jan Töve

sidan 16

Hänt på bögda...

sidan 24

Foto: Charles Hammarsten

HKH Kronprinsessan Victoria Västergötlands Hembygdsförbunds beskyddarinna

Innehåll

Vice ordföranden har ordet	3
Tankar i tiden	4
Gör något annorlunda	5
Dä ä la rolit när en har sköj	6
Falskmyntarna från Jäboruder.....	7
De Sju Häradernas Slöjdförening och Slöjd i Väst 8	
En mönsterskatt från 1900-talet	10
Egna julkort i Herrljunga	11
Helt naturligt - Psalmer botade de dyra hästarna .	12
Bröllopsupptåg i Västergötland	13
Seglora Prästgård , ett hus med historia.....	14
Profilen - Jan Töve	16
Skaraborgshövdingens rapport för 1901 - 1905 ..	18
Backstugan Kulla i Upphärad	19
60-årsjubileum i Gärdhem	20
Ideell kraft för framtiden	21
Tystare samhälle nu än förr	22
Utmärkelser 2012	23
Hänt på bögda	24
Bytt vasstak på ladugården i Norra Härene	28
Essunga Hembygdsförening sprider glädje	29
Läsvärt i korthet	30
Vävskytteln	32

För redigering/layout svarar Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, Vårgårda, och tidningen trycks hos Rydins Tryckeri AB, Nossebro.

Utgivningstider är 22-28 februari, 25-28 april, 24-30 juni, 24-30 augusti, 26-30 oktober, 24-28 november.

Senaste manusdag 6 veckor före utgivning.

Hemsida: www.hembygd.se/vastergotland

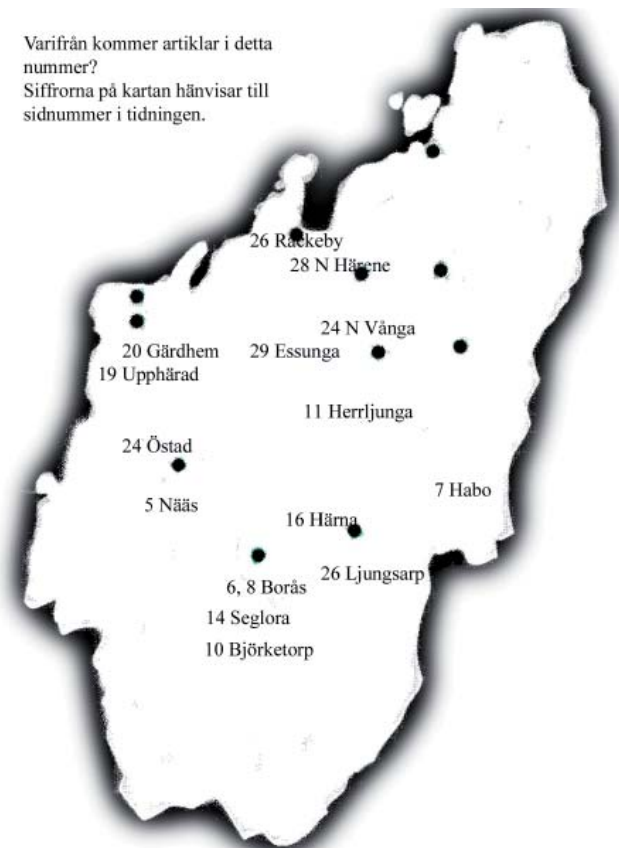
ISSN 0346-4954

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 68
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2013 150:-

Varifrån kommer artiklar i detta nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till sidnummer i tidningen.

Nästa nummer av Västgötabygden kommer i vecka 18. Manusstopp den 10 mars.

Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. De flesta texter och bilder publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

Vice ordförande har ordet

God fortsättning på det nya året! Som alltid så här års ligger ett spännande nytt hembygdsår framför oss. Det gångna året kommer att sammanfattas i en verksamhetsberättelse och ekonomin i en kassarapport. Summeringen för året visar att det är mycket som din hembygdsförening har gjort under det gångna året. Och så är det år efter år!

Hembygdsrörelsen benämns med byråkratspråk som en del av den ideella sektorn. Till vår glädje så känner vi att våra insatser uppskattas mer och mer. I syfte att utveckla och stärka denna sektor anordnades i november konferensen Ideell kraft för framtiden på det anrika Hotell Ranten i Falköping. Förra året hölls en

liknande konferens men under två dagar i Uddevalla. Tanken är att dessa konferenser får en fortsättning också 2013. På annan plats i denna tidning finns ett reportage från årets konferens. Västra Götalandsregionens kulturförvaltning stod i år liksom förra året som huvudsponsor. Jag tror att deltagarna kände ett starkt stöd från regionen för vad vi och andra samarbetspartners utrettar genom vårt ideella arbete. Vi har inför årets konferens funnit en intressant samarbetspartner i form av NAV (Nätverket Arbetslivsmuseer i Västra Götaland). De ser på liknande sätt på oss. Båda tror vi att vi kan ha nytta av varandra i olika sammanhang.

Så här års gäller det också att se framåt och det gör man väl framförallt i en kommande verksamhetsplan. I Västergötlands Hembygdsförbund kommer styrelsen att ägna en hel lördag åt vad vårt förbund ska koncentrera sig på under det kommande verksamhetsåret. Vår huvuduppgift är ju att stötta våra medlemmar så gott vi kan. Vår kanslist gör därvidlag ett gott arbete, men det är ganska begränsade möjligheter hon har på den

Lars-Erik Kullenwall

Vi uppskattaren konstruktiv dialog. Alla idéer noteras men allt går kanske inte att genomföra.

arbete som föreningarna redan nu gör, så är detta inte förvånande. Kunde vi dessutom få stöttning av en hem-

bygdskonsulent så skulle det kunna bli ännu bättre.

För andra året genomförde vi höstmöten enligt ett lite nyare upplägg. För förbundsstyrelsen känns dessa möten mycket värdefulla. Vi uppskattar en konstruktiv dialog. Alla idéer noteras, men allt kanske inte går att genomföra, åtminstone inte med en gång. På det planeringsmöte som jag nämnde om ovan intar idéerna från höstmötena en central roll. Ännu har väl mötena inte riktigt fått det genomslag

som vore önskvärt. Det skulle kännas stimulerande om fler föreningar kunde vara representerade. Kanske föreningarna ska uppmanas att förutom till årsstämman också utse ombud till höstmötena?

Slutligen en uppmaning inför stundande årsmöten, slå ett slag för vår egen tidskrift Västgötabygden! Kanske alla i styrelsen ska få en prenumeration?

*Lars-Erik Kullenwall
vice förbundsordförande*

Tankar i tiden ...

Vilken berättelse är det vi berättar?

Civilsamhällets möjligheter

Jag tror att varje tid har präglats av förändringar, på mindre eller större områden. Och människor har kanske alltid sagt att ”vi lever i en föränderlig värld”. Så är det säkert. Att idag säga att vi står inför ett paradigmskifte kanske är lite magstarkt. Men jag tror att vi står inför en stor samhälllig förändring som består av att det välfärdssamhälle vi alla byggt upp, med stora starka institutioner, med kraftfulla aktörer, med stora offentliga insatser, detta samhälle håller på att svänga runt och ombildas. Jag tycker INTE att det offentliga skall lasta av sig ett ansvar på den ideella sektorn, för att det blir billigare så. Nä, det handlar om att vi skall lösa världens utmaningar, och för att göra det måste vi hjälpas åt. Vi måste vara många som har olika lösningar på det. Det behövs helt enkelt många olika sorters människor som gör saker utifrån olika perspektiv. Och människors möjligheter, kunskaper och vilja till att engagera sig i olika frågor måste få lov att ta plats i samhällsstrukturer. Det är dags för ett maktövertalande med andra ord!! För välfärdens fortlevnad, för dess mångfald och för dess överlevnads skull. Hembygdsrörelsen, som finns över hela vårt land, samlar människor som på olika sätt är engagerade i sin bygd. Människor som vill något med sin bygd. Vilken kraft och möjlighet utgör inte detta.

Vad kan då hembygdsrörelsen göra för ett samhälle stadd i utveckling, förutom att värna hembygdens historia, traditioner och minnen? Jag ser denna folkrörelse som en viktig påtryckare för att arbeta med människors möjligheter att leva och bo i alla delar av vårt land. Ni som arbetar i hembygdsföreningar vet vilka förutsättningar som finns på just er ort, ni vet vilka människor som finns och vad de kan åstadkomma, ni känner till deras drömmar. Ni kan historien och vet vad som varit möjligt tidigare genom årtusendena. Det finns säkert förutsättningar på orten som man fortfarande kan ta till vara, att det inte bara är ett minnesmärke? Min vi-

Birgitta Ander

sion är att de människor som engagerar sig i hembygdsrörelsen, förutom sitt stora engagemang för att ta hand om den egna **historien**, också är med och pratar framtid, med skola, med planerare, med näringslivet osv. För min övertygelse är att de som arbetar professionellt med olika samhällsfrågor **MÅSTE** göra detta tillsammans, på lika villkor, med frivilligsektorn, där så mycket mångfald finns, där så mycket kunskap finns. ”Vi professionella” kan inte lösa framtidsfrågorna själva, så är det! Det är en fråga om makt, och att våga släppa makt. Låt oss göra det, ”vi professionella”.

Områden från uppdraget

Hembygdsrörelsen, genom hembygdsförbunden i Västra Götalands län, får ett så kallat

kulturstrategiskt uppdrag från kulturnämnden i Västra Götalandsregionen. Ett nytt sådant har precis påbörjats med start 2013 och finalgång 2015. Både hembygdsrörelsen och jag hoppas att det kulturstrategiska uppdraget skall bli ett mer långsiktigt uppdrag, för det är inget treårigt projekt som hembygdsrörelsen håller på med, men vi är inte där ännu.

Det kulturstrategiska uppdraget fokuserar på några saker som kulturnämnden i regionen anser är viktiga för vår samhällsutveckling. En del är det jag skrivit om ovan, om hembygdsrörelsens möjligheter att vara med i olika samhällsutvecklande arbeten. Ett annat uppdrag handlar om att arbeta med den specifika platsen. Detta måste göras av varje enskild förening men förbunden kan hjälpa till att tänka, ordna föreläsningar och samtal och vara idégivare. Vad vi menar är att hembygdens platser, alltifrån hembygdsgården, den omhuldade kvarnen, eller kyrkplatsen, likväl som vägkorsningen där en kiosk tidigare stod och som var viktig att samlas vid, idrottsplatsen eller det gamla fabriksområdet som nu ekar tomt, är platser som betyder något för invånarna och besökarna. Hur kan dessa platser bli tydliga, hur använder vi dem, vad signalerar de? Kan vi göra något mer av dem för att stärka bygdens identitet och attraktionkraft? Ofta utgör de en stor potential för till

exempel skolan men kan säkert ge mycket om vi bara vet lite mer om dem. Där kan ni hjälpa till. Jag var i Luleå hösten 2012 och gick en promenad utmed Luleälven. Vad den promenaden blev betydelsefull då det här och där stod små skyltar som berättade om tidigare hoppbacke, en brygga där båten in till stan angjorde, eller där ett sågverk tidigare låg. Plötsligt växte en historia fram, inför mina ögon, och platsen blev väldigt levande.

Vems berättelse

Hembygdsrörelsen är bra på att berätta om olika sorters

människor som funnits på platsen, de handikappade, de som fick bo på något annat ställe, kvinnorna, de äldre, barnen osv. Här har hembygdsrörelsen något att lära ut till andra kulturinstitutioner. Ni vet, och kan berätta, om de vanliga människornas förutsättningar. Detta behöver vi andra lära av er!

Så kom ihåg – vi behöver er och vi vill att ni tar plats!!!!
Välkomna.

Birgitta Ander
Regionutvecklare Kultur
Västra Götalandsregionen

Gör något annorlunda som du funderat på

Ibland får man bara för sig att man vill testa något annorlunda. När jag läste att det fanns en två-dagars grundkurs i smide i Tolledred så tänkte jag omedelbart att det skulle vara intressant att pröva.

Min farfar hade lite tekniska uppfinnare i släkten och byggde sig en smedja här på gården, men min far använde den inte så mycket utan den fick förfalla. Dagens jordbruk har maskinhal-lar med diverse annan utrustning i, för en bonde utan hovtång, hä-sjetråd och svets, står sig slätt.

I mina anor på min mors sida fanns dock flera smeder från en smedsläkt som hette Göthberg som kommer från Töftedal på 1700-talet. Kanske finns det mer som drar i mej för det lär finnas dokumenterat att det här i socknen fanns en person år 1488 som kallades Jon Swärdslipare.

Kursen var populär och jag blev ombokad till en ex-trakurs och gav mej iväg. Tillsammans med fyra andra deltagare fick jag hantera järn med hjälp av tång, eld och hammare. Vår handledare Jan-Erik Svensson undervisade oss tålmodigt och berättade att han arbetar som smed på halvtid och att han blivit intresserad av smide och utbildat sig under tiden som han utbildade sig i sitt andra yrke.

Jan-Erik Svensson tänder den eld som skall brinna hela dagen.

Det är märkligt att man redan efter några timmar kan få fram en krok och till och med något som liknar en spik, av en järnbit, med hjälp av förhållandevis stora verktyg och eld. Ja, resultatet berodde naturligtvis på god handledning och pedagogisk information och dessa dagar var mycket trevliga och lärorika.

Om du tänkt att prova på något så tveka inte, du kan dessutom kanske lära dej något mer om dina gamla anfäders liv.

Birgit Carlsson
Istorp

Dä ä la roligt när en har skoj!

Vykort. Allégatan i Borås på den tiden den gjorde skäl för namnet. Ur *Leif Josefssons vykortssamling*.

Detta uttryck använde vi skämtsamt när jag var barn och vårt lilla gäng lekte på Allégatan, Sparregatan, Kvarngatan i Borås, det var vårt revir. Ibland tågade vi iväg till Annelundsskogen (som vi aldrig kallade parken) och där lekte vi rymmare och fasttagare, smög in i det förbjudna området vid det gamla vattentornet, byggde hyddor. Inne i en sådan hydda kunde vi sitta med några serietidningar som vi bytte med varandra. Det var Pigge och Gnidde, Fantomen och Karl-Alfred. Ur våra munnar stack det ut en pinne som vi snurrade på då och då och slickepinnen gav då ifrån sig en ljuvlig saft. Några hade en kolaslickepinne, som de bet tag i och drog ut så att den blev väldigt lång innan de tuggade i sig hela härligheten. Ibland bjöd vi varandra på en bit av en lakritsrulle, som hade en liten blank pärla i mitten. Godiset hade vi förmodligen köpt i källaraffären i hörnet av Åsbogatan och Sparregatan.

Vi hoppade rep på Allégatan, som den gången verkligen var en allé eller vi hoppade hage. Till sist blev vi väldigt avancerade och kunde hoppa med glasbitar på tåhättorna, Ödmans glasmästeri låg ju precis där vi lekte och det fanns många skärvor på kullerstengatan.

Roligast var kanske när vi lekte gömmebo som senare kallades kurrägömma. Denna leken finns nog i de flesta länder och senare i livet lärde jag mig att danska barn säger "gemmeleg", norska barn kallar den "gjemsel" och tyska "Versteckspielen". Vi gömde oss i trappuppgångar, på bakgårdar där det fanns utedass, bakom cykelstativ etc. Det var spännande.

Men ibland regnade det och då fick vi hitta på något inomhus. Det gick bra att leka gömmebo också i en lägenhet. Vi rullade in under sängar, gömde oss i garderober, smög upp på vinden. Litet dammiga blev vi

Barnaskara i sydbyn Oxberg på 1920-talet

nog, för alla familjer hade ännu inte en dammsugare. Jag kan inte komma ihåg att det fanns långskaftiga sopborstar heller, utan kvinnorna sopade med korta borstar och torkade golven med skurduk, de låg på knä och gjorde detta. Jag kan heller inte komma ihåg att jag någonsin såg en man utföra detta arbete. Däremot piskade männen ofta mattor när det var fredagsstädning. Jag tror att alla gårdar hade en piskställning. Ytterst få mammor hade ett yrkesarbete, alla var de hemmafruar medan barnen var små.

Ibland spelade vi teater. I källaren fanns ett gammalt förråd som vi möblerade om till teatersalong. Vi skrev lappar till tanter och farbröder i huset och meddelade att ett visst klockslag var det föreställning i källaren och det kostade 10 öre att bevittna pjäsen, som vi skrev själva. Vi hade alltid publik, några snälla föräldrar och grannar ställde upp. Och kan ni tänka er, jag har ibland kontakt med några gamla lekkamrater. Ja, nu är vi verkligen gamla, och vi kan tillsammans minnas dessa roliga stunder.

Stillsamma lekar fanns också. Vi satt en liten skara i något badrum och blåste såpbubblor ur gamla trådrullar eller vi bytte "minnen" ur en uttjänt skrivbok, där vi vikt varje sida som ett omslag över bokmärket.

Det är nu höst. På gatan där vi bor finns många barn. Men jag ser aldrig att de leker i gäng. Antingen cyklar de fram och tillbaka mellan de fallande höstlöven, eller de står lutade mot ett staket och knappar på sina små apparater, vad de nu kan heta, eller de pratat i sina egna mobiltelefoner. Så har varje generation sitt eget sätt att leka. Jag minns gärna lekarna med Björn och Inga, Karl-Henry och Inger, Anne-Marie och alla de andra barnen i våra egna kvarter.

*Ulla-Britt Schnabel
Borås*

Falskmyntarna från Jäboruder

Denna tidsbild tilldrar sig år 1777 i ett Sverige, svårt utarmat av Karl XII många krig. Görtz nödmynt, silverdaler som präglats i koppar, började att förlora sitt värde.

Då fanns det i Jäboruder, en gård 6 km nordväst om Habo kyrka, två bröder, Anders och Sven Bengtsson, som förutom att de var bönder, så var de hantverkskickliga.

Anders och Sven kom på den geniala idén att tillverka egna nödmynt. Det var ju svårt att få debet och kredit att gå ihop, men med hjälp av den kopparplåt, som fanns och en lämplig präglingsstämpel borde ekonomin förbättras. Smeddrängen Hans Andersson i Julared kontaktades och han var villig att smida och fila fram lämpligt verktyg. Tillverkningen kom igång, trots att Anders hustru Ingrid avrättat sin man och sväger från detta olagliga hantverk. Svens hustru Elsa åtog sig uppdraget att resa till Lidköping för att handla för de nya mynten. Men se det gick inte så bra, hantverkskickligheten, åtminstone på myntpräglingsidan, hade inte varit tillräckligt stor. Falskheten uppdagades och hela familjen, Anders och Sven, hustrurna Ingrid och Elsa, smeddrängen Hans samt brödernas fader Bengt Nilsson, hamnade i fängelse.

Rättegång

Det blev rättegång och dom som följer:

Fadern Bengt Nilsson frikändes, hade icke vetat om vad som föregick. Anders hustru Ingrid frikändes också, hon hade ju avrättat bröderna och icke heller befattat sig med falskmynten. Smeddrängen Hans dömdes till spöstraff, 30 par spö 3 slag av vardera.

Svens hustru Elsa dömdes till 15 par spö 3 slag av vardera. Sven dömdes att först sitta vid skampåle iklädd halsjärn med ett av de falska mynten i handen, 3 dagar i rad 1 timma varje dag, sedan undergå spöstraff med 30 par spö, 3 slag av vardera och sedan transporteras till Marstrands fästning för att där arbeta i 6 år.

Anders som ansågs vara initiativtagaren dömdes till dödomen att i galge upphängas, sig själv till straff och androm till skräck, sky och varnagel, enligt domstolsprotokollet.

Två till

Vad hände mera då i denna historia. Nu drar vi i ytterligare två personer i handlingen, nämligen vaktmästaren Bengt Christman och fångkarlen Torbjörn Andersson i Lidköpings fångtorn.

Som tidigare nämnts, så var ju Anders Bengtsson skicklig hantverkare, så en dag när vaktmästaren Bengt Christman var ute på landet i ett ärende, så passade fångkarlen Torbjörn Andersson på, att ta med sig Anders hem till sitt hus för att få sin trasiga spinnrock lagad.

Anders, som inte hade så mycket att välja på här i livet, tog nu chansen, efter väl förrättat värv, så smet han från den stackars Torbiörn och återfanns icke.

Ny rättegång

Nu är de åtalade vaktmästaren och fångkarlen. Tingsrätten frikänner Bengt Christman, han var ju inte hemma, men Torbiörn, den stackaren, han har tidigare slarvat i sin tjänst och nu dömes han som lagen påbjuder till samma straff som den förrymde Anders hade fått, döden.

Tingsdomen gick till hovrätten, som skulle konfirmera den. Hovrätten hade ett tidigare prejudikat i liknande mål och ändrade därför Torbiörns dom till: Skall avstraffas med 30 par spö, 3 slag av vardera paret, samt föras till Marstrand, där att arbeta i trenne år.

Vad hände sedan

Var var Anders? Ja, det finns flera frågetecken. Antagligen har Anders hållit sig gömd i skogarna i trakten av Jäboruder, har väl åtminstone besökt hustrun två gånger, för under denna period föds två barn i huset, som icke blir antecknade i födelseboken.

Efter tre år kan Anders återvända, som en fri man, straffet är ju avtjänat, visserligen inte av honom, utan av stackars Torbiörn.

Familjen flyttar så småningom till torpet Hörnekärr under Gigered, där Anders trogna och rättrådiga hustru dör år 1757. Den 67-åriga Anders gifter om sig med den 23-åriga Catharina Andersdotter och de får tre barn.

*Stieg-Erland Dagman
Habo*

Du har väl inte glömt
att förnya Din prenumeration på Västgötabygden.

De Sju Häradernas Hemslöjdsförening och Slöjd i Väst – två barn av sin tid

På Borås museum har en ny hyresgäst flyttat in. Det är Slöjd i Väst, tidigare Hemslöjd Västra Götaland. Slöjden har anor ända från 1867 i länet men är en pigg åldring, som hela tiden hittar nya vägar i en omgivning som ständigt förändras. Från början spelade hushållningssällskapen en aktiv roll i främjandet av hemslöjdsnäringen. I Sjuhäradsbygden har människorna länge varit beroende av hemslöjdsnäringen

för sin försörjning. Smide från Vedens härad, svarvade föremål från Ås och textilvaror från Mark och Kind såldes av kringvandrande knallar.

Hemslöjdskonsulenterna

Vi möter två kvinnor, som ansvarar för hemslöjdsverksamhet i länet. Hillevi Gunnarsson med rötter i Mark har varit anställd i två år och områdeschefen i Västarvet, där Slöjd i Väst ingår, Ingrid Strömvall har varit hemslöjdskonsulent i 34 år. Båda har haft textila intressen i familjen. Hillevis mamma vävde mycket och Ingrid's mamma var sömmerska.

Ingrid Strömvall kommer från Värmland och utbildade sig på Högre hemslöjdsutbildning på Handarbetets Vänners skola i Stockholm. Förkunskaper och praktik behövdes före utbildningen. Handarbetets Vänner grundades år 1874 och ville väcka intresse för svensk allmogeslöjd. Utbildningen var tvåårig och omfattade både textil, trä och metall. Hillevi Gunnarsson gick samma utbildning på Handarbetets vänner. Denna högre utbildning har numera ersatts av Ledarskapsutbildning för slöjd och konsthantverk vid Göteborgs Universitet. Femton elever tas in varje år, och utbildningen är numera treårig. Utbildningens träning är förlagd till Da Capo i Mariestad. Det finns också utbildning för konservatorer och byggnadsantikvarier vid samma institution i Göteborg.

När Ingrid Strömvall var färdig med sin utbildning

Två hemslöjdsentusiaster. Hillevi Gunnarsson till vänster och Ingrid Strömvall till höger.

sökte hon två tjänster och fick båda. Hon valde tjänsten som hemslöjdskonsulent i Södra Älvsborg framför en tjänst som föreståndare för Hemslöjden i Skövde, och hon valde nog rätt. Det gjordes en hel del inventeringar den första tiden, bland annat i samarbete med den ideella föreningen De Sju Häradernas Hemslöjdsförening. Det var textilinventeringar i bygden, till exempel broderi

i Ås härad, klutar i Gäsene, Kinds och Redvägs härad samt damast och dräll i Sjuhäradsbygden. År 1985 fick Hemslöjdsföreningen ett projektanslag för att ta fram utförligare beskrivningar till dräkter från Gäsene, Redvägs och Vedens härad, och under senare tid har föreningen tagit fram häften om alla dräkterna från Sjuhärad.

Halmarbeten

Ingrid Strömvall var även delaktig i flera utställningar, bland annat "Hemslöjd 80", debattutställning om hemslöjd, "Bondens guld" om halmvävar och vävmässor vid två tillfällen. Borås är den enda stad, dit vävmässan har återvänt. Man brukar alltid försöka hitta nya platser varje år.

Ingrid Strömvall framhåller särskilt glädjen i att kunna lyfta halmvävningen. Gamla ripsmattor med inslag av halm gav inspiration till nya vävar, bland annat med Ylva Kongbäck. Utställningen kombinerades med en bok om halmvävning. När vävmässan hölls i Borås första gången, kombinerades den med en utställning om halmkronor och oron, som rörde sig. Det blev Bondens guld, en utställning som turnerade runt om i många år. Torkad råghalm användes. Ingrid Strömvall blev fascinerad av halmens möjligheter och är en tillskyndare av Halmens Hus i Bengtsfors, ett centrum för halmslöjd. Halmhattar tillverkades tidigare i Ärtemark nära Bengtsfors men även i Hallsberg i Närke.

Nu har Halmens Hus ett projekt som heter "Farmer's Gold" tillsammans med Editions in Craft och Stenebyskolan. Man vill förena lokal tradition och kultur, och genom att låta design och konsthantverk mötas vill man undersöka bevarandet av ett marginaliserat kulturarv.

Kursverksamhet

En stor del av hemslöjdskonsulentens arbete har bestått i att anordna kurser och utbildning. En uppgift för konsulenten har ju varit att väcka intresset för och sprida kännedom om hemslöjd samt stimulera till aktivt slöjdande och bevara gammal kunskap.

Slöjd i Väst ligger nu under Västarvet, den regionala kulturarvsförvaltningen. Där ingår också de före detta läns museerna och Slöjd och Byggnadsvård Nääs. Hemslöjdskonsulenterna och Slöjd i Väst är ansvariga för kurserna på Nääs. Konsulenterna gör innehållet i kurserna för slöjd och byggnadsantikvarierna i kurserna för byggnadsvård. De rekryterar kursledare, medan Studieförbundet Vuxenskolan står för administrationen. Kurserna måste ibland dubbleras och väcker stort intresse.

Slöjdklubbar

En viktig uppgift för konsulenterna är att försöka väcka slöjdintresset hos barn och ungdom. Hillevi Gunnarsson berättar om arbetet med att starta slöjdklubbar. Svenska Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund har en utbildning för slöjdklubbsledare. Konsulenterna i regionen utbildar utifrån denna utbildning certifierade handledare i samarbete med Vuxenskolan. Slöjdklubbarna är avsedda för barn mellan 7 och 14 år, och varje slöjdklubb får vid starten en kista med verktyg och allt som behövs för verksamheten. Handledarna får ersättning från Vuxenskolan. Slöjdklubbar finns utspridda i hela länet. I samband med Kulturkalaset i Göteborg sysslade 200 barn, som var indelade i smågrupper, med att tälja i trä.

Vid en undersökning av ungdomsstyrelsen om barns intressen ligger slöjden i topp. Även bland vuxna finns ett stort slöjdintresse, som bland annat yttrar sig i populära stickkaféer. Hillevi Gunnarsson har också en blogg, 365slöjd, med 2000 besökare per dag. Där kommer ett nytt slöjdtips varje dag. Intresset för vävning varierar, men nu väver man också i annorlunda material, till exempel i plast.

Glädjeämnen

När vi frågar Ingrid Strömvall om glädjeämnen i hennes verksamhet, nämner hon inspelningar av hantverksfilmerna tillsammans med bland annat Knut Östberg och Ingemar Jansson. De kan handla om korgar från Hedared eller bleckslageri från Gällstad. Filmerna köps från Slöjd i Väst.

Hemslöjdsalster från bygden på Borås museum.

Ett annat glädjeämne var utdelning av stipendier. Gullvi Heed, som vävde trasmattor, fick efter förslag från Ingrid Strömvall stipendium på riksnivå. Detta gav henne möjlighet att besöka Nordiska museets samlingar och sedan vara huvudperson i en utställning på Nordiska museet i Stockholm. En utställning i slutet av 1990-talet handlade om återvinning, och den hölls på Nääs. En stor del av konsulentens arbete har varit att anordna utställningen "Svensk slöjd på Nääs" sex veckor varje vår med alster från hemslöjdsföreningar över hela landet.

Slöjden och framtiden

I fråga om hemslöjden och framtiden anser Ingrid Strömvall, att vissa tekniker i dag lever ganska farligt. Korgslöjd kräver mycket kunskap och lång tid för att få fram materialet, och man får inte betalt för arbetet. Å andra sidan talas det i dag om slow craft, vilket innebär att arbetet går långsamt och måste få ta tid. Det finns en motståndsrörelse mot konsumismen, som till exempel yttrar sig i second hand-affärer. Det är populärt med återbruk och med lokalt material.

Slöjdföreningar arbetar för att sälja slöjdvaror och hemslöjdsföreningarna vill ta fram de gamla kunskaperna. Slöjd i Väst omfattar all slöjd. Man kan också tala om hemslöjd när det gäller bruksvaror, konstslöjd i fråga om konsthantverk och skolslöjd med pedagogisk inriktning. Gemensamt för all skolslöjd dag är att processen betonas mer än produkten.

Att göra saker med sina händer har människor alltid sysslat med. Säkerligen kan vi även i ett framtidsperspektiv se att människan och handaslöjden följs åt.

Text Ann-Britt Boman
Foto Birgit Carlsson

En mönsterskatt från 1900-talet bevarad av Marks siste förläggare

En av höstens regnfria dagar far jag till Per Andersgården, Hembygdsgården i Surteby-Kattunga, Björketorp för att titta på Lilly Perssons textila mönstersamling. Samlingen förvaras vanligen på Borås Museum vid Ramnaparken, Borås sedan den skänkts till De Sju Häradernas hemslöjdsförening, av arvingar till Lilly som avled 1998. Lilly var sannolikt Marks siste förläggare som hade hemväverskor.

Väveriet eller förläggarverksamheten startades av Lillys föräldrar Anna-Brita och Emil Elmquist och kallades först Hemväveriet Anna-Britta Elmquist. De ägnade sig åt att väva handdukar på kommission åt större förläggare i början av 1900-talet.

Anna-Britta var intresserad av att själv framställa produkter i vävstolen och Emil var kommunalman och administratören. En svägerska till Anna-Britta bodde i Stockholm och behövde gardiner. Anna-Britta vävde gardiner med inplockade mönster av blommor och blad samt fåglar. Följen blev att många hem i Kungliga huvudstaden därefter pryddes av gardiner tillverkade i Istorps, som sedan århundraden varit ett starkt fäste för binäringen till jordbruket, handvävning.

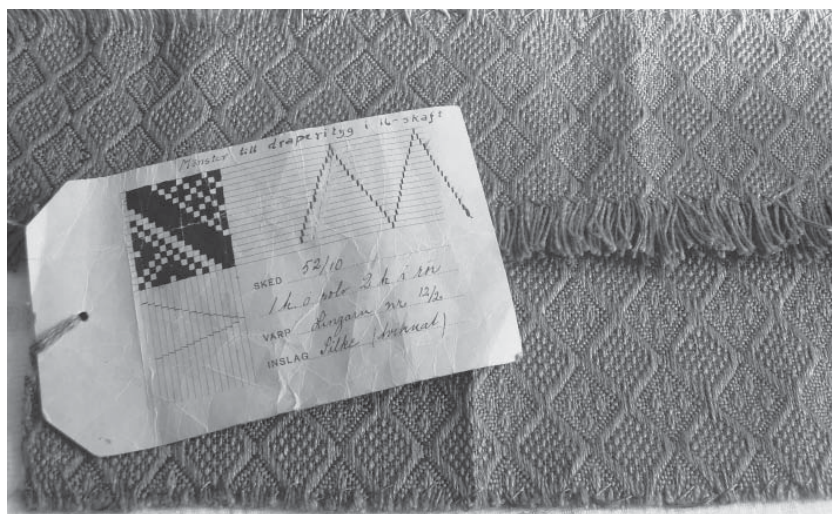
Men...

det var många vävtekniker som prövades. Förutom linnedräll som var en stor produkt i bygden, sedan 1600-talet, vävdes snilje- och nöthårsmattor i dubbelbindning.

Näsdukar var en produkt som masstillverkades av ett mycket tunt lingarn. En dag lyckades Anna-Britta väva 39 stycken, men det var ingen åttatimmars arbetsdag den dagen.

Anna-Britta hade fallenhet att förstå sambanden i vävtekniken och blev ofta anlita av andra väverskor, att förklara vävmönstren för dem. Det var ju ofta så att de bara fick garn och en ”klut” att utgå ifrån. Väverskorna gick hem från Anna-Britta med solvnota, trampuppknytning och beskrivning på trampordning.

På 1930-talet vävdes olika möbeltyger i olika skaftantal och även i opphämta. Då hade väveriet vuxit och det fanns flera flickor från trakten som tillsammans med familjens tre döttrar vävde hemma på gården Höganäs. Några väverskor vävde i sina hem. Möbeltyger vävdes ofta i breda vävstolar och då var det två personer som

Prov på möbeltyg med handritat mönster.

hjälpes åt. Då gällde det att samarbeta och trampa och slå, på samma sätt, samtidigt. Tillslagningen av väven blev ju lättare med kraft från fyra armar i stället för två.

Det mesta som framställdes var vad vi kallar hemtextila produkter, men några kyrkotextila produkter framställdes också. I Fotskäls kyrka fanns en matta som tillverkats av väveriet, men den blev stulen och har ersatts med en rekonstruerad matta. Denna har vävts av West Gothia i Kinna, som för en del år sedan övertog företaget Agda Österbergs Väveri, Varnhem. Istorps kyrka har ett svart kläde men den svarta liturgiska färgen används sällan nu för tiden. Altarklädselar finns i bland annat i Surteby-Kattunga, Västergötland och Grimetons kyrka i Halland. Surteby-Kattunga altarkläde vävdes av Britta Truedsson som var Lilly sista hemväverska.

Olika uppfattning om tyger finns

Ulla Larsson, före detta anställd, berättar med fasa i rösten om ett möbeltyg som beställts av Wiggo Malmsten. Vad var det då som var så förskräckligt – jo, tyget var av jute och därför blev det ganska grovt och sticksigt – inte som de tyger av tunna och mjuka garnsorter som väveriet vanligtvis använde.

Äras den som äras bör

Sedan Anna-Britta överlämnat väveriet till två av döttrarna Märta och Lilly så ändrades namnet på väveriet till Hemväveriet Anna-Britta Elmquists döttrar, som arbetade var och en från sina hem. Efter Märta död, 1972 kallades det Lilly Perssons Hemväveri. Lilly drev väveriet fram till sin död och därefter avvecklades det

Mor Anna-Britta, sittande som nr 4 från vänster i mittraden och döttrar (Märta som nr 3 på samma rad, Lilly står som nr 2 fh i översta raden) fick tillsammans bland en del andra ta emot medalj från Svensk hemslöjd vid en festlighet på Helsjöns Folkhögskola. Även icke medaljerade finns med på fotot. Längst till höger sitter Emil Elmquist och bakom honom står Märta's man Olof Peterson.

sakteliga av dottern Kim och Ulla Larsson som varit anställd som väverska hos Lilly sedan 1953.

Vad vore väl en bal på slottet, eller en hembygdsförening utan kaffedoft?

Väl framme vid hembygdsgården möts jag av doften av kaffe och nygräddade våfflor som kommer från övervåningen och en ögonfröjd av vävprover och mönster i undervåningen. Nu gäller det att ta del av och titta på det mesta. Lilly Persson var granne till nuvarande ord-

Ulla Larsson, tv berättar för Kerstin Davidsson, Sätilla att det är ett mönster från väveriets tidiga historia.

föranden i Surteby-Kattunga hembygdsförening, Lena Jonsson, som berättar en del av väveriets historia supportad av väverskan Ulla.

Några av besökarna hade med sig egna alster som de inte visste ursprunget på. Ulla som känner till det mesta om mönstren identifierade och berättade och visst hör denna vackra bordsduk till den tidigare produktionen.

*Birgit Carlsson
Istorp*

Fotnot

En heldag i Rydal om vävning och textil den 5 oktober. Välkomna!

Egna julkort i Herrljunga

I mitten på 80-talet funderade Hembygdsföreningens kassör Ulla Johansson på att ge ut en almanacka med gamla bilder. Det skulle vara bilder på miljöer i Herrljunga som försvunnit. Hon frågade några företagare om det var en god idé. Det svar hon fick var att det ges ut en uppsjö av gratis almanackor kring årsskiftet. Satsa istället på julkort.

År 1988 tog Ulla kontakt med den kände konstnären Kjell Walter från Ulricehamn. Han presenterade en stämningsfull tavla från Hembygdsparken. Den blev vårt första julkort. Tre julkort till av Walter, sedan tog lokala konstnärer över.

Vårt senaste julkortet.

2012 års julkort är målat av Christina Pettersson, det är en snöig bild från Hembygdsparken med lekande barn vid Olofstorpsstugan. De första 10 åren såldes också större inramade tavlor. De tidigaste tavlorna och julkorten är nu svåra att få tag på. Kommunen har köpt alla tavlor som det blivit julkort av, de hänger nu på en vägg i Kommunhuset.

Julkortsförsäljningen har minskat, företag som tidigare köpte 250 kort att skicka till alla sina anställda har nu hittat andra sätt att önska God Jul.

*Hans Elvingson
Herrljunga*

Psalmer botade de dyra hästarna

Det mesta gick på Guds försyn förr, men till de märkligaste sakerna hörde nog att djursjukvården till en början var så beroende av kyrkan och psalmsången. Inte så att djuren botades genom tro, men veterinärerna livnärde sig på att sjunga.

Peter Hernquist var son till en rusthållare i Härlunda, och efter en knagglig skolstart fick han lyckan att bli Linnélärjunge. Det och en boskapspest gav biljett till Frankrike där han studerade veterinärmedicin, men när han vid hemkomsten till Skara försökte starta Sveriges första veterinärutbildning 1774 så var intresset svalt. Men en mycket smittsam hästsjukdom fick de ansvariga att tänka om.

Klockarebolet. Kanske också en plats för djurs bot.

Galanta åkommor

Hernquist hade tur med sjukdomar. Utan att vara utbildad läkare sysslade han flitigt med att bota hysteriska fruntimmer och män som smittats av galanta sjukdomar (syfilis exempelvis). Så han insåg att hans veterinärelever skulle ha svårt att försörja sig på enbart yrket. Han lät därför utbildade dem även i sång så att de skulle kunna tjänstgöra som klockare i sina församlingar.

Om klockarna på Klockarebolet i Odensåker, som syns på bilden, även botade djur vet jag inte, men detta var annars vanligt.

Ändå kan man säga att djuren hade det bra. Vanligt folk hade sällan tillgång till läkare, och skulle dessutom inte haft råd. Med tanke på de kurer som de få läkarna ordinerade så var det kanske lika bra, nu dog fattigt folk förmodligen en stillsammare död utan läkares hjälp.

Men djur, inte minst de militära hästarna som måste vara pigga när fienden kom, var värdefulla så veterinärernas betydelse erkände man så småningom, om än motvilligt. Och säkert fick dessa veterinärer ute på landsbygden vid sidan av psalmerna i kyrkan och djurens bot också ta hand om församlingsbornas krämpor.

De var väl i alla fall minst lika duktiga som de kloka gummor som annars anlätades.

Veterinärmuseum

Den intresserade kan få veta mycket om djurens vård förr vid ett besök på Veterinär-museet nära Domkyrkan i Skara. Ett

mycket spännande museum som förmodligen inte ens alla Skarabor känner till. Där möter man också en föregångare. I källaren finns minnen av det franciskanerkloster som låg här tidigare. Och den helige Franciskus var ju mycket mån om djurens väl och ve, så Hernquists skola hamnade ju på verkligen lämplig plats.

En kattägare i min bekantskapskrets talade efter ett besök på museet om de otäcka redskap som användes på djuren, och hon har förstås rätt. Men hon hade nog blivit helt skräckslagen om hon sett vad människor utsattes för på den tiden.

Så kanske tog man bättre hand om djuren. De kanske rentav fick njuta av vacker psalmsång under tillfrisknandet.

Hans Menzing

Helt naturligt

Bröllopsupptåg i Västergötland

Har du erfarenheter av svenskxor eller möhippor? Har du varit med om att ropa ut brudparet, skriva påhittade bröllopstelegram eller att lägga brödsmlor i bröllopssängen? Eller känner du till helt andra bröllopsupptåg?

För många hör olika former av upptåg ihop med firandet av bröllop. Upptågen är ett sätt för vänner att visa sin uppskattning, de kan också ses som en markering av att en ny fas av livet snart börjar. I regel är skämten uppskattade och inte sällan beskrivs de efteråt som en av bröllopets höjdpunkter. Samtidigt är gränsen hårfin – upptågen rör sig ofta på gränsen mellan det tillåtna och otillåtna, mellan skämt och ofog.

Alltsedan 1900-talets början har vi dokumenterat och forskat om folklig kultur, bland annat om traditioner i samband med årets fester och livets högtider. I våra arkivsamlingar finns hundratals skildringar av skämt och ofog i samband med bröllop under 1800-talet.

Från Västergötland finns till exempel berättelser om brudskådare, Det var oinbjudna ungdomar som kom för se på brudparet och också få något att dricka. Ibland var skådarna utklädda och gick in i bröllophuset. Från Kvinnestad berättade till exempel en kvinna född 1855: Så klädde de ut sej. Ett par stycken främmande kunde komma och ville ha fyll och galna sej. De hade gamla traser av säckar om halsen och långa rockar. Vi barn var så rädda för dom, så vi kröp in i en sparlakansäng och gömde oss. De dansa och sparka med bena. De tog gubbar och dansa med, för inga töser ville dansa med dem. De håmsa efter flickerna. Min egne morbror var så usel och utklädd. Jag kände igen'en på mål't.

Oftast ropades dock brudparet ut på gården, ofta tre gånger eller fler under kvällen. Besöken var ibland uppskattade, ibland inte. Ofta berättas att skådarna förde oväsen eller hittade på hyss. ”Det var ej så noga med vad man sköt, blott det small bra. Ju större skott, ju mera ära åt brudparet”, berättas till exempel från Södra Åsarp.

Nu vill vi dokumentera 1900- och 2000-talens bröllopsupptåg, dels som ett komplement till våra äldre samlingar, dels inför ett framtida forskningsprojekt om ämnet. Vill du dela med dig av dina erfarenheter och tankar om olika former av bröllopsupptåg? Information om oss och själva uppropet hittar du på Internet, adressen www.sofi.se/brollop.

Har du frågor om arkivet eller undersökningen när

Inget upptåg. Brudgummen hjälper bruden ned från bröllopsskjutsen.

Foto Malin Finngård Holgersson

du mig via e-post (fredrik.skott@sofi.se) eller telefon (031-107536). Hör också gärna av dig om du hellre vill ha uppropet i pappersform.

Vänliga hälsningar, Fredrik Skott

Dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Göteborg

Ärebåge 1912

Ärebåge över landsvägen. När en av handlarns döttrar gifte sig 1912 hade Nils Stjerna gjort tre ärebågar vid bröllopsgården. *Foto Josef Jonsson.*

Seglora prästgård ett hus med historia

Seglora Prästgård uppförd 1793.

Namnet Seglora är ganska bekant genom Seglora kyrka på Skansen i Stockholm. Träkyrkan från 1700-talet flyttades år 1916. Den gamla kyrkogården vid Viskan finns kvar med sina fyra stigluckor, och på andra sidan vägen ligger den gamla prästgården från år 1793.

Vid en biskopsvisitation år 1770 anmärkte biskopen på att prästgården låg närmare kyrkan än vad kyrkolagen stadgade. Därför byggdes den nya prästgården på andra sidan landsvägen. Runt om låg säkerligen kyrkbyn med låga, gråa byggnader, och den ståtliga prästgården i två våningar med 10 rum var nog en mäktig syn. I närheten låg säteriet Segloraberg, och över Viskan byggdes en vacker stenbro med flera spann. Allt detta liksom prästgården ingår numera i det kulturlandskap som ska bevaras. Det förklarades 1952 som kulturminnesmärke.

Prästgårdens historia

Seglora var fram till år 1940 moderförsamling i ett vidsträckt pastorat tillsammans med Fritsla, Kinnarumma och Skephults socknar i Mark. En ny prästgård togs i bruk 1940.

Fram till 1918 bodde kyrkoherdarna i den gamla prästgården och därefter ett par komministrar. Prästgården användes sedan av militären under beredskapen och var förråd till 1947. Detta orsakade en del slitage på byggnaden. Vad skulle man göra med prästgården? Syfabrik eller rivning var några av alternativen. Prästgården överläts till Stiftelsen Seglora Gamla Prästgård

år 1949 med förbehåll att fastigheten skulle bevaras och hyras ut till föreningar. De första hyresgästerna var Lottakåren, Röda Korset, Seglora Syförening och Seglora Hembygdsförening. Den sistnämnda bildades 1950 med Sven Bengtsson som ordförande och den blev sedan den ende hyresgästen. Hembygdsföreningen ansvarar också för vård och underhåll.

År 1957 flyttades Lundastugan till hembygdsparken vid prästgården från Lunden. Det var en ryggåsstuga på torpet Lunden under Årbo gård och skänktes 1954 av dess ägare Harry Hansson.

År 1979 byggdes knektaladugården upp. Den hade tidigare stått på ett soldatorp. År 1993 byggdes ett brandbilsgarage.

Hur såg prästgården ut?

Enligt ett syneinstrument från 1824 var byggnaden uppförd av timmer, brädfodrad, tegeltäckt och rödmålad. Den var 32 alnar lång, 14 ½ alnar bred och 9 ¼ alnar hög. Den innehöll förstuga, sal och fyra rum och kök i bottenvåningen och sex rum på den övre. År 1832 föreskrevs, att gavlarna skulle uppföras räta och förses med ett fönster på varje sida. Detta skedde för att förhindra dropp.

Det fanns många andra byggnader vid en prästgård som brygghus och bakstuga, bod och visthus, ladugård, stall, drängstuga, torkhus och kölna, får- och redskapsbod, hemlighus och svinhus. Till prästgården hörde också jordbruk

Tidigare renoveringar

När prästgården övertogs av stiftelsen saknades värme, och åren 1972-1975 genomfördes en genomgripande restaurering. Man försökte återställa och bevara så mycket som möjligt i ursprungligt skick. Restaureringen kunde genom Arbetsmarknadsstyrelsen genomföras som Amsprojekt, och statsbidrag utgick med 50 %.

Hembygdsföreningen har sedan spelat en aktiv roll i fråga om vård och underhåll. År 1982 blev det ny fodring på den utsatta södersidan och 1992 på alla sidor. År 1999 byttes tegel på taket.

Renoveringen 2010-2012

Nu är det åter dags att byta foder på södersidan, och jag åker ner till Seglora prästgård för att tala med ord-

föranden i Seglora Hembygdsförening Lars-Göran Pettersson, som lagt ner åtskilliga arbetstimmar på renoveringen. Där träffar jag också Lennart Svensson, som är ordförande i Stiftelsen Seglora Prästgård och han har också ställt upp med virke och traktorhjälp. Vid prästgården arbetar vidare Carl-Olof Larsson och Lars-Göran Petterssons barnbarn Pontus. Han är anställd av hembygdsföreningen på en ungdomsplats över sommaren. Det är ett fantastiskt tillfälle att överföra kunskap när det gäller att renovera gamla hus. I renoveringen har också deltagit Bo och Jonny Ernstson. Virke och sågning samt transporter av virke har Lennart Hermansson bistått med.

I stiftelsens styrelse skulle det ingå en representant för kyrkan och en för Läns museet. För Läns museet är representanten Karin Lundberg, som gjort en plan för renoveringen.

Fönstren började bli dåliga. Enligt en utredning från Länsstyrelsen 2008 skulle renoveringen av fönstren kosta 500.000 kronor. Man fick byta ut ruttna partier men inte hela bågen. De gamla bågarna är tillverkade av tätvuxen kärnfuru. På södersidan är fönstren bytta senare, och de håller inte så länge.

Stiftelsen Seglora Prästgård sökte anslag på 250.000 kronor från Länsstyrelsen och fick hälften, 125.000 kronor. År 2010 renoverade målaren Anders Jansson alla ytterbågar. Han bytte gångjärn och igenrostade vinklar, skrapade och målade fönstren. När han var färdig 2011, var kostnaden uppe i 200.000 kronor, och Länsstyrelsen gav ett tilläggsanslag. Då fakturorna skulle betalas, fick man dock bara 90 % av kostnaderna, och hembygdsföreningen stod för resten.

År 2012 sökte stiftelsen 250.000 kronor från Länsstyrelsen för invändig målning av fönstren, utvändigt målning av huset och byte av panel på baksidan. Stiftelsen fick 100.000 kronor för målning och beklädnad av baksidan. "Måla fönster kan ni göra själva!" var budskapet.

Vid midsommar 2012 började Lars-Göran Pettersson med renoveringsarbetet. Panelen är ramsågad, och Slättholmens såg i Skephult har fräst och hyvlat lock till panelbräderna. Bräderna är 5 ½ meter långa, och inga bräder är skarvade. Bakom prästgården står tält, och där har man kunnat måla bräderna, när det regnat. Man har använt ljusröd Falu rödfärg med linolja. När prästgården var nybyggd, uttalade biskopen en önskan att den skulle utantill målas "med någon durabel (varaktig oljefärg)". Om den redan från början varit rödmålad vet man inte.

Lundastugan

Lars-Göran Pettersson visar mig också det nylagda taket på Lundastugan. Där har det varit problemlösning på högsta nivå. År 1992 lades torvtak på Lundastugan

Lars-Göran Pettersson visar hur det nya taket ser ut.

för att få den mera ursprunglig. Man trodde också att torven höll längre än det tidigare spåntaket, men torvtaket höll bara i 20 år.

Torven låg på papp och platonmatta, ett slags plastmatta. Nederst på taket låg näver och en fotstock. Den hade fästs med järn, och där gick fukten igenom från fästet ned i taksimsen. Alltihop måste bytas.

Lars-Göran Pettersson åkte upp till Skansen i Stockholm för att se hur man där hanterade fuktproblemet. Han fann då, att man på stugor med torvtak fäst fotbrädan från nocken i träribbor. Då slapp man att göra hål, där fukten kunde få fäste.

Från projektet Hus med historia sökte Seglora Hembygdsförening 40.000 kronor. Föreningen fick 20.000 kronor samt 7.000 för antikvarisk medverkan.

Torven plockades ner, och nya grästorvor kördes fram och lyftes upp med kran, efter att man gjort i ordning taket med bland annat platonmatta. Nävern i nederkanten är limmad. Förr kunde man köpa näver i Norrland, men nu är det mest i Finland och Ryssland. Fotbrädan fästes i nocken. Nu hoppas man att taket ska hålla längre. För att förhindra takdropp intill väggen kan man sätta pinnar ut från väggen.

Knektaladugården har också fått bräder utbytta och ska målas.

Det är värdefullt att det finns sådan kunskap i hembygdsföreningarna, så att man kan vårda och underhålla gamla byggnader. Den kunskapen måste föras vidare, och i Seglora har en representant för den yngre generationen fått tillfälle att ta till sig en del. Det är en stor fråga för hembygdsföreningarna hur man ska bevara alla hus som föreningarna förvaltar, och hur den kunskap som erfordras för detta ska kunna föras vidare.

Ann-Britt Boman

Jan Töve

en bildkonstnär i världsklass

Alldeles nedanför Härna medeltida kyrka på den höga kullen med järnåldersgravfältet strax intill, ligger den gamla gula prästgården. Där bor den internationellt kände fotografen och bildkonstnären Jan Töve. Han är känd i vida kretsar, men har hembygden som utgångspunkt, och hembygden är hela Västergötland.

I Töve, som en gång var en egen socken, ligger Larsagården, som är Jan Töves barndomshem. Där växte Jan Johansson, som han då hette, upp på en gård med 8-10 kor, så som de flesta gårdarna hade. Pappan bor fortfarande kvar. Han är nu i 90-årsåldern men hugger fortfarande sin egen ved. På de små gårdarna, levde man resurssnålt och tog vara på det som fanns.

Jan Töves bakgrund

När Jan Töve var 12 år, fick han en kamera och började fotografera så smått i byn. Nu ångrar han inför ett projekt att beskriva landskapsförändringar och människans påverkan på landskapet, att han inte fotograferade ännu mer. Fotografer som Sune Jonsson i Västerbotten var förebilder.

I skolan valde Jan Töve fotografi som tillval och fick så småningom erbjudande att arbeta med porträttfotografering på Boris Foto. Det blev inga gymnasiestudier just då, men senare på 1980-talet läste han in gymnasieämnen samtidigt som han arbetade på June Foto i Borås. Han filmade en del och visade år 1976 sitt första naturprogram, Naturen i fokus, för publik. Han fick ett fördjupat naturintresse, delvis påverkad av en kamrat.

År 1982 kom Jan Töve in på Dramatiska Institutets filmfotografutbildning men hoppade av efter en termin. Han kände att det inte passade honom utan läste i stället till mellanstadie lärare vid högskolan i Jönköping. Efter studierna fick han arbete vid Stenportskolan i Lidköping. Då hade han också träffat sin fru Eva-Lotta, som var textillärare, och bildade familj.

Jan Töve

Profilen

han kunde säga upp sig från sin lärartjänst 1994 och som freelance satsa på sitt företag Jan Töve Naturfoto, i dag Tövebild AB.

År 1995 blev han av tidningen Foto utsedd till Årets nordiska naturfotograf och år 2005 fick han utmärkelsen Årets fotograf av Naturvårdsverket.

Utgivna böcker

År 1996 köpte familjen gården i Härna, där man hade bott från och till sedan 1991. På 1990-talet reste Jan Töve mycket och samlade material från hela världen. År 1996 kom hans bok Speglingar ut i samarbete med Borås Tidning och dess dåvarande chefredaktör Jan Öjmertz. Efter den började Jan Töve avlägsna sig en del från den rena naturfotograferingen och letade vidare efter motiv. Naturens kaos fascinerade honom med bland annat nya teorier om fraktaler. Hela tiden ville han gå vidare i sin fotografering, och detta syns i boken Bortom redan, som kom ut 2001. Han bestämde sig för att

Fotografiska framgångar

Fortfarande hade Jan Töve kvar sitt fotografiska intresse vid sidan av heltidsarbetet som lärare. År 1986 fick han Naturfotografernas stipendium, vilket ledde till att han kunde gå ner till halvtid som lärare och ägna sig mer åt fotografering. Föreningen samlade de främsta naturfotograferna, och bildbyrån förmedlade deras bilder. Jan Töve skrev naturreportage i Borås Tidning och fick flera fotojobb, som ledde till att han blev känd som en framstående naturfotograf. År 1991 fick han tredje pris i BBC:s "Wildlife Photographer of The Year Competition", år 1993 andra pris och år 2001 första och andra pris samt hedersnämmande.. Han fick kontakt med Planet Earth Pictures och även andra internationella kontakter. Detta ledde till att

Jan Töve är alltid på gång.

inte lägga naturen tillrätta, och han ville skildra likheter och olikheter mellan jordens många naturområden.

År 2007 kom boken *Riverside Viskan* med bilder från landskapet längs Viskan. De ”vackra” naturbilderna som han tidigare varit känd för hade förändrats till mer sakliga och dokumentära iakttagelser, och nu var även människan och hennes påverkan en del av skildringen. I ”*Silent landscape*” som nu är under utgivning, blir det ännu mer renodlad minimalism.

En annan aspekt som Jan Töve arbetar med och som finns redan i *Riverside Viskan* är hur människan påverkar naturlandskapet. Landskapets tidlöshet är en chimär. Det händer så mycket hela tiden.

I flera böcker har han i bilder beskrivit skogen genom tiderna, ofta tillsammans med Örjan Hill. År 1999 kom *Skogaryd* – en skogshistoria och 2006 *De gamle och skogen*. *Fässingen 2003*, årsboken för *De Sju Häradernas Kulturhistoriska Förening* handlade också om skogen liksom *Skogssällskapet 100 år* – en växande historia. Tillsammans med Stefan Edman gav Jan Töve ut *Röster från skogen om Bredfjället i Bohuslän*. När sillepoken tog slut, tog man sin tillflykt till de små gårdarna och torpen i skogen. Det finns också en utställning på Bohusläns museum i Uddevalla om detta.

Andra böcker är *Följ Med På Safari 2000* tillsammans med Janos Jurka, *Hornborgasjön 2002*, *Kunskap om skogens historia 2003*, *Bygden kring sjön 2004* tillsammans med Agneta Tjäder, *Vänerhavet 2005*, *Västerut 2006* och *Änglagårdsbygd* tillsammans med Agneta Tjäder 2011..

År 2011 gav Södra Vings hembygdsförening ut sin

bok *Södra Ving då och nu*. Jan Töve stod för grafisk form och layout och många bilder. År 2012 utsågs denna bok av Sveriges Hembygdsförbund till årets bästa hembygdsbok.

Nuläge

Jan Töve har just kommit hem från San Diego i USA, där han deltagit i en fotoutställning bedömd av San Fransisco Museums curator Julian Cox. 17.000 bilder från 77 länder hade sänts in, och 200 bilder kom med i utställningen, däribland en bild från Norge av Jan Töve. Nu kan han mer än förut välja själv, vad han vill syssla med. Man måste ha kvar lusten till fotograferandet men också vara intresserad av nya sätt att tänka. Ett projekt med *Redesign* i Borås med nya

sätt för återvinning har varit roligt att fotografera. Han har regelbundet uppdrag för tidningar, tidskrifter, företag, kommuner, landsting och institutioner och har även gjort filmer för Sveriges Television.

Så här skriver Jan Töve på sin hemsida:

- Min fotografiska utgångspunkt är landskapet, både i det stora och lilla perspektivet. Tidigare var naturen min enda inspirationskälla. Idag har jag vidgat mitt arbetsfält till att omfatta både det urbana och sociala landskapet, inklusive människan.

Det ökade intresset för människor inspirerar till nya projekt. Jan Töve skulle gärna vilja göra något kring människors öden, kanske följa en familj under flera år. Det är spännande med människor som utvecklas och går vidare i livet. Miljön vid foten av kyrkkullen i Härna är säkerligen en gynnsam miljö för utveckling. Vi ser fram emot berörande bilder av människor och deras plats i naturen och landskapet. Den frågan angår oss alla.

Ann-Britt Boman

Välkomna till Tranemo
söndagen den 12 maj
på förbundets årsstämma.
Mer information i nästa nummer.

Skaraborgshövdingens rapport för 1901 - 1905

Ibland kan man hitta det man minst söker. Vid en googling efter en nutida förening kom det upp en intressant sökrubrik som inte gick att gå förbi utan att se vad som dolde sig. Det visade sig vara kunglig befallningshavares i Skaraborgs län femårsberättelse från början av förra seklet, Cornelius Alexander Sjöcrona, som satt på sitt ämbete i Mariestad under inte mindre än 27 år.

Där fanns att läsa om länets indelning, naturliga beskaffenhet liksom fångantalet vid länsfängelset. Näringarna beskrevs ingående liksom Skaraborgs läns hushållningssällskaps tillgångar och en redogörelse för vad statens lantbruksingenjör gjort för arbetsplaner. Hur många brännvinsförsäljningsställen och försäljningsavgifternas belopp och fördelning redogörs för, liksom försålda kronogårdar och exekutivt försålda fastigheter.

Utvandringen

Veterinärinrättningen i Skara får sin verksamhet beskriven liksom slöjdskolorna, som förbereder ungdomarna för kommande arbetsliv. Där ges en översikt av Skaraborgs enskilda banks ställning liksom sparbankernas ävenså lasaretten i Mariestad, Lidköping och Falköping får sin verksamhet beskriven.

Vi saxar delar ur landshövdingens hand, här omgjord till dagens svenska: Länets indelning i kommuner har icke undergått någon förändring, sedan sista berättelsen avgavs. Då förutnämnda tre köpingar inräknas, utgör således antalet av de till länet hörande landskommuner fortfarande 263, och som stadskommunerna är sex till antalet, uppgår hela antalet till 269.

Utvandringen har fortfarande till största delen haft Amerika till mål. Beträffande orsakerna till utvandringen vidhåller Kungl. Maj:ts Befallningshafvande, vad som i föregående berättelser anförts och åberopats. Nu såsom förut har invandringen till hufvudsakligaste delen uppkommit därigenom, att personer, som utflyttat till Amerika, återvänt till sin förra hembygd.

Inget egendomligt

Enligt vad i föregående berättelser är omförmält, har allmogens klädedräkt längesedan förlorat all egendomlighet. Begäret att följa med de växlande moderna har således fortfarande gjort sig gällande, och fabrikenas vävnader finna alltjämt för sin prisbillighets skull god avsättning hos allmogen.

I egentlig mening egendomliga folknöjen är icke att omförmäla. Men under åren har inom länet liksom an-

Kvarnstensminne. Ett minnesmärke över kvarnstenshuggarna i Lugnås

norstädes varit anordnade ungdomsmöten och folkfester, med vilka dock åsyftats icke blott att bereda nöje utan även att söka höja känslan för fosterlandet. I övrigt har nu liksom förut deltagande i danstillställningar och marknadsbesök varit allmogens huvudsakligaste förlustelser. Till folknöjen kunna fortfarande hänföras besök under övningstiden å länets vapenövningsplats samt utflykter och lustresor med bantåg eller ångbåt. Bruket bland lantbefolkningens ungdom att å sön- och helgdagar samlas vid järnvägsstationerna har fortsatt.

Kraftfullt

Fortfarande gäller det tidigare, att länets naturförhållanden kunna anses i allmänhet vara gynnsamma för folkets fysiska utbildning. Särskilda därpå menligt inverkan omständigheter har inte förekommit under nämnda år. Befolkningen utmärker sig också för kraft och uthållighet. Kvinnorna kunna fortfarande, åtminstone i allmänhet, anses fullt utbildade vid den ålder, då de enligt gällande lag är berättigade att träda i äktenskap. Männerna utveckla sig däremot mera långsamt, och det händer ofta att en yngling, ehuru frisk, icke är fullt utbildad ännu, då han uppnår myndighetsåldern och skall börja fullgöra sin vapenövningsskyldighet.

Håg för kroppsövningar har inom länet liksom i andra delar af vårt land börjat mer och mer göra sig gällande samt framkallat bildande av idrotts- eller gymnastikföreningar, vilka säkerligen komma att utöva ett välgörande inflytande på folkets fysiska utbildning.

Nu likasom vid senaste berättelsen kan omförmälas, att fosterlandskärleken tagit sig uttryck även på andra

sätt, särskilt genom anordnande av fosterländska fester vid allmänna läroverken, folkhögskolan och folkskolor. Antalet inom länet i bruk varande svenska flaggor har säkerligen fortfarande ökat, icke minst sedan flaggans färger blev endast blått och gult.

Ser vi vad som omförmäldes angående näringarna saxar vi följande: Vid Tidaholms bruks aktiebolags industriella verk har tillverkningen fortgått under perioden. Där tillverkas företrädesvis möbler, lantbruksredskap och arbetsredskap för järnvägar, varjämte en ny fabrikation tillkommit under senare åren av automobiler.

Kvarnstenstillverkningen i Lugnås har under perioden fortgått. Årliga utbytet har varit ungefärligen 500 kvarnstenar med ett sammanlagt saluvärde av 25,000 kronor. Således har tillverkningen under perioden betydligt stigit i värde.

4 700 000 halvbuteljer

Vid det urgamla, historiska Aranäs, har vid glasbruket,

tillhörigt firman D. Carnegie & C:o i Göteborg och benämnt Årnäs glasbruk, tillverkningen varit oförändrad sedan förra perioden, i medeltal tillverkas årligen för eget behov till portertillverkningen i Göteborg 800,000 helbuteljer och 4,700,000 halvbuteljer till ett sammanlagt värde av 275,000 kronor.

Tappningen från Skofteby källa av det naturliga mineralvattnet har under perioden ökat, i det att försäljning av detta vatten, benämnt i marknaden Secularis, i medeltal årligen uppgått till 70,000 flaskor till försäljningsvärde av 5,000 kronor.

Detta är ett litet urval ur landshövdingens berättelse. Den visar dels hur överheten ser på befolkningen, dels berättar den hur man ser på sitt förvaltarskap.

Text Rolf Larsson

Såleby Hede

Foto Hans Menzing

Backstugan Kulla i Upphärad en bostad för egendomslösa

Backstugans Vänner har blivit tilldelad Sveriges Hembygdsförbunds byggnadsvårdspris 2012 för renovering av backstugan Kulla som ligger avskilt belägen utanför samhället i Upphärad, Trollhättans kommun.

Backstugor byggdes på allmänningarna eller på gårdarnas utmarksskiften, där marken inte lämpade sig för odling. Gemensamt för backstugorna var att de byggdes på ofri grund och beboddes av dem som inte ägde någon egen mark.

Kulla backstuga är byggd omkring 1860 och bestod då troligen av ett rum med kök. Den var vid förra sekelskiftet klädd med spån. 1913 friköpte tegelbruksarbetaren Oskar Albin Larsson 2000 m² mark vid Kulla för 225 kronor. Därmed blev han självägande och fastigheten fick en högre status. Bostadshuset har någon gång förlängts åt väster med en bod och farstu åt söder. Efter det har inga förändringar gjorts. Kulla beboddes permanent till 1961 och stod tomt till 1971 då den hyrdes ut som fritidsbostad. Den siste ägaren skänkte byggnaden till den nybildade föreningen Backstugans Vänner 2005. Stugan hade då varit obebodd ett antal år och förfallit.

Föreningen Backstugans Vänner bildades i juni 2005 för att försöka rädda Kulla undan förfall och vandalisering. Samma år skänktes huset till föreningen. Under åren som gått har en varsam renovering skett under överinseende av och med stöd av Västarvet, Länsstyrelsen, Riksantikvarieämbetet och Trollhättans Stad.

Belönade. Sveriges Hembygdsförbunds byggnadsvårdspris 2012.

Enligt Länsstyrelsens bedömning är backstugan Kulla unik i Sverige.

SHF:s byggnadsmärke, instiftat 1921, ges till äldre byggnad som restaurerats på ett antikvariskt fördomligt sätt eller till byggnadsverk som uppfyller estetiska och kvalitetsmässiga krav. Sveriges Hembygdsförbund vill med sitt byggnadsvårdspris belöna Backstugans Vänner för den antikvariskt föredömliga renoveringen av bostaden med källarhus och avträde. Kulturhistoriskt visar Kulla en enkel bostadsmiljö där man så sent som

Backstugan Kulla i Upphärad med vidbyggd vedbod, samt källare intill. *Foto Sture Wärlinder.*

på 1940-talet levde utan elektrisk ström, vatten och avlopp. Backstugan Kulla har varit bortglömd men återuppstått tack vare Backstugans vänner och ger en sällsynt bild av enkla människors levnadsförhållanden. Utmärkelsen ges också för föreningens aktiva arbete med kurser, utbildningar och andra programaktiviteter som engagerat många människor i kulturarvsarbetet. Denna utmärkelse delades ut lördagen den 27 oktober av Sture Wärlinder från Sveriges Hembygdsförbund. Han sa i ett tal ”att Ni kan vara stolta över denna utmärkelse, den delas inte ut varje år. Så därför är den särskilt värdefull.” Den högtidliga ceremonin avslutades med att plaketten skruvades upp och en varm och hjärtlig applåd kom från den församlade publiken. Sedan begav sig alla in i den lilla stugan där kaffebordet stod dukat

Alla var nöjda efter det plaketten skruvats upp på väggen. Från vänster Ingemar Carlsson, arbetslaget. Lena Calmestrand, ordförande. Sture Wärlinder Sveriges Hembygdsförbund. *Foto Tage Brolin.*

och musik framfördes på enradigt dragspel och gitarr. Därefter berättade Lena Calmestrand kort om verksamheten från starten 2005. Därefter var det dags för antikvarie Lars Bergström från Västarvet att berätta om hur han följt kulturarbetet på Kulla sedan starten. Det hela avslutades med att arbetslagets närvarande medlemmar Ingemar Carlsson, Matts Mattsson och Sven Ljunggren fick ta emot ett stort tack och applåder för det arbete de nedlagt. Hela samvaron i den lilla stugan var hjärtevarm. Trångt var det men alla kom plats och samtliga var nöjda för vad de fått vara med om denna eftermiddag.

Tage Brolin

60-årsjubileum i Gärdhem

Gärdhems Hembygdsförening bildades 1952 och har firat sitt 60-årsjubileum. Högtidligheten inleddes med en öppen samling i Gärdhems kyrka vilket var naturligt med tanke på att det var på initiativ av församlingens dåvarande komminister Arthur Hesslefors som föreningen kom till. Hesslefors var till en början även föreningens ordförande.

I programmet i kyrkan bjöds det på tal av föreningens nuvarande ordförande Alvar Löfskog, som också gav ett axplock av de gångna 60 åren, samt även tal av Ann-Britt Boman från Västergötlands Hembygdsförbund. Hon talade om hembygdsrörelsens viktiga roll då, nu och i framtiden, särskilt i en framtid i en snabbt föränderlig värld.

Boman poängterade att turismen kommer att bli en

allt större angelägenhet för hembygdsföreningarna i framtiden. Här kan Gärdhemsföreningens förvärv av torpet Björkås och planerna på att göra det till ett levande museum komma väl in i den bilden.

I tillbakablicken poängterade Boman att tillkomståret 1952 för Gärdhems Hembygdsförening inte var någon slump. Det var då som de första stora kommun-sammanslagningarna ägde rum och då Gärdhem försvann som egen kommun, och gick in i det nybildade Södra Väne.

Det var många hembygdsföreningar, inte bara den i Gärdhem, som kom till då för att på sitt sätt ”rädda kvar” den gamla kommunen, socken.

Såväl Löfskog som Boman uttryckte glädje över att hembygdsföreningen i Gärdhem i dag är mycket livak-

tig, med en lång rad årliga arrangemang.

De fasta aktiviteterna under året är en hantverksdag på Björkås, då hantverkare från bygden visar och säljer sina alster, valborgsmässofirande i samarbete med kyrkan, sommarcaféer i juli, och julmarknad. Man har även hembygdsrally, gökotta, slätter, bildvisningar, samarbete med skolan, med mera. Föreningens stolthet är den årligen utgivna boken Gärdhemsbygden där bygden – nytt och gammalt – dokumenteras.

Gärdhems Hembygdsförening är en pigg och livaktig 60-åring som värnar om och vill bevara hembygdens miljö och kulturarv.

*Jan Gerd
Gärdhem*

Tack Ann-Britt. Föreningens ordförande Alvar Löfskog tackade Ann-Britt Boman för medverkan i jubileumsfirandet och överlämnade en bok.

Ideell kraft för framtiden

Några av de som medverkade på konferensen. Fr v.: Birgitta Johanssen, Riksantikvarieämbetet, Jan Nordwall, Sveriges Hembygdsförbund och Ola Göransson, Råbäck's Mekaniska Stenhuggeri. *Foto: Christer Andersson*

En lördag i november möttes nära 70 personer från den ideella och från den professionella kultursektorn på Hotell Ranten i Falköping. Målet var att inspireras, fundera, diskutera och debattera vilken roll kulturarvsrörelsen har som resurs i samhället, hur samverkan

mellan de båda sektorerna ska ske för att nå resultat, vilka förväntningar som finns på och vilka erbjudanden den offentliga kultursektorn har till den ideella sektorn och hur detta uppfattas och kan leda till nya samverkansformer.

Dagen inleddes med en presentation av Falköping och hur kommunen samverkar med ideella föreningar. Regionens kulturföreträdare gav sin syn på civilsamhället och den ideella kulturarvsrörelsens roll i regionens kulturliv. Hembygdsrörelsen och arbetslivsmuseerna kommenterade detta och poängterade att förutsättningen för att samverkan ska lyckas är att den sker på lika villkor och att de båda parterna är medvetna om de olika strukturer som råder inom de båda sektorerna.

Eftermiddagen innehöll ett antal goda exempel på olika samverkansprojekt presenterades, ett inspel från idrottsrörelsen i form av Västergötlands Idrottsförbund som delade med sig av tankar kring idealitet och en avslutande diskussion av en panel.

Deltagarna var överrens om att denna mötesform behövs och att ytterligare en Ideell kraftkonferens bör hållas nästa år.

Arrangörer för Ideell kraftkonferensen var hembygdsförbunden i regionen, NAV (Industrihistoria och arbetslivsmuseer i Väst), Innovatum, Älvsborgs föreningsarkiv, Kultursekretariatet tillsammans med ArbetSam, Sveriges Hembygdsförbund, Riksantikvarieämbetet och Falköpings kommun.

*Marika Russberg
Bohusläns Hembygdsförbund*

Västgötabygden 1:13

Tystare samhälle nu än förr

Min favoritkanal i radion är P4 Skaraborg, den lyssnar vi ofta på. Då och då kommer det små pärlor. Tisdagen den 20 november var Magnus Sundell programledare på förmiddagen och som gäst hade han lektorn vid Musikhögskolan i Skövde Peter Bryngelsson. Anledningen till programinslaget var Bryngelssons påstående att Vi lever i ett tystare samhälle nu än förr. Inledningsvis var programledaren tveksam till påståendet. Men Peter Bryngelsson plockade fram det ena exemplet efter det andra som styrkte hans påståenden. Ibland kom han med en brasklapp, det kan vara svårt att bevisa, men vår erfarenhet visar ofta att det måste vara så. Jag plockar några exempel på Bryngelssons teorier.

Fabriken

Om vi går in i en fabrik idag är det som regel inga höga ljud. Går vi tillbaka drygt hundra år drevs de flesta maskinerna med ångkraft. Det fanns en massa remskivor och drivremmar som förmedlade kraften till maskinerna på golvet. Det rörde sig ofta om många remmar i en verkstadslokal.

Trafiken

Tar vi en promenad ute på stan är det mycket fler bilar i dag, men de är tystare. Största skillnaden är lastbilarna. En diesellastbil på 50-talet brakade rätt ordentligt. Var vi ute på landsbygden där en lastbil med full last skulle ta sig upp för en lång och seg backe, då måste den ofta gå på en låg växel och då brakade motorn ordentligt.

Våra hem

De flesta av oss har idag en bostad som är ganska tyst. Vi bor inte så många i varje lägenhet och våra barn har som regel ett eget rum. Våra förfäder bodde trångt, man var många i familjen och utrymmet begränsat. Det var säkert höga ljudnivåer.

Våra bostäder är numera välisolerade och försedda med treglasfönster, så det är inte så mycket ljud som kommer in utifrån.

Bakgrundsljud

Vi har blivit ljudkänsligare och ibland blir det vi ser en orsak till att vi hör det. Många av de ljud vi hör är bakgrundsljud. Vår livsstil med mycket stress för med sig att vi kan bli irriterade bara vi hör någon prata. Det finns folk som ringer kommunen och klagar på sina grannar för att de väsnas. Peter Bryngelsson hade läst, att en klagande hört grannens tangenttryckningar på datorn på andra sidan väggen och det störde honom.

Tyst i Sverige

Kanske tycker både Du och jag att ljudnivån har blivit

Ljrhalla Tröskverksfabrik. Många drivremmar såg till att maskinerna fick fart. Bilden från 1940-talet.

alldeles för hög, men har Du en invandrare i Din bekantskapskrets kan Du kolla vad han eller hon tycker. Peter Bryngelsson berättade att han kollat och invandrarna tycker att det är väldigt tyst i vårt land.

Bok framöver

Lite i förbigående frågade programledaren om det var en bok på gång som handlar om det här med ljudupplevelser. Och så är det, den kommer en gång under året. Det skall bli spännande.

Text Leif Brunnegård

Foto Ragnar Ekmans album

Rångedala Hembygdsförening

Nytta och hjälpsamhet är ett motto som kunde gälla hela hembygdsrörelsen, men i Rångedala finns faktiskt en förening som heter så. Den bildades redan 1885 och vi berättade om den i tidning nummer fem förra året.

Detta är en mycket speciell förening med max 15 medlemmar och en rad andra förbehåll, och den är förstas medlem i Västergötlands Hembygdsförbund.

Så vi borde nog ha påpekat att det finns en vanlig hembygdsförening i bygden också: Rångedala hembygdsförening med hembygdsgården Alguts-torp, Rångedala. De flesta i den gamla föreningen NH är nog medlemmar i denna andra hembygdsförening också där Lars Nyman är ordförande.

Utmärkelser 2012

Tengelandsstipendiet

Hugo Karlsson Sätilla

Diplom

Lars Neuman Timmele Hbf
Åke Jansson Timmele Hbf
Yvonne Andreasson Nödinge sockens Hbf
Siv Persson Nödinge sockens Hbf
Rune Östan Nödinge sockens Hbf
Lilian Johnsson Östads Hbf
Ann-Marie Carlsson Östads Hbf
Eivor Wallin Östads Hbf
Eda Ekendahl Husabyortens Hbf
Kjell Johansson Husabyortens Hbf
Henry Axelsson Skultorps Hb o fmf
Birgitta Axelsson Skultorps Hb o fmf
Berit Benjaminsson Bollebygds Hb o fmf
Anders Bäck Bollebygds Hb o fmf
Carl-Magnus Erstorp Gösslunda Hbf
Ruth Klasson Gösslunda Hbf
Bror Jonsson Ryda Hbf
Arne Johansson Vegbyortens Hbf
Iris Johansson Vegbyortens Hbf
Allan Andersson Vårgårda Hbf
Stig Högberg Vårgårda Hbf
Bengt Bengtsson Vårgårda Hbf
Ylva Oldberg Backman Vårgårda Hbf
Gull-Maj Jönsson Vårgårda Hbf
Bengt Gustavsson Sventorp-Forsby Hbf
Lars Edin Sventorp-Forsby Hbf

Viola Haglind Excelsiorf. Hembygden
Egon Broberg Excelsiorf. Hembygden
Rune Karlsson Excelsiorf. Hembygden
Irene Karlsson Excelsiorf. Hembygden
Per Jansson Excelsiorf. Hembygden

Inger och Per Jansson Excelsiorf. Hembygden
Ulla Andersson Eggby-Istrum-Öglunda Hbf
Morgan Johansson Eggby-Istrum-Öglunda Hbf
Stig Karlsson Eggby-Istrum-Öglunda Hbf
Lars-Erik Lööf Eggby-Istrum-Öglunda Hbf
Gudrun Andersson Skärvs Hbf
Anna-Greta Petersson Hössna Hbf
Anita Andersson Hössna Hbf
Anna-Lena Hultman Hössna Hbf

Hedersnål med lagerkrans

Margaretha Wilhelmsson Dimbobygdens Fm o Hbf
Lennart Larsson Ullervad-Leksbergs Hbf
Einar Bergvall Dimbobygdens Fm o Hbf
Kerstin Andersson Essunga Hbf
Mary Steen Excelsiorf. Hembygden
Daga Alexandersson Excelsiorf. Hembygden
Ewert Jonsson Eggby-Istrum-Öglunda Hbf
Ebon Lundgren Eggby-Istrum-Öglunda Hbf
Kerstin Fransson Eggby-Istrum-Öglunda Hbf
Hjördis Lundberg Eggby-Istrum-Öglunda Hbf
Karl-Erik Johansson Skärvs Hbf
Bo Forsberg Hössna Hbf
Ingegerd Johansson Hössna Hbf

Det blev en ljudbok

I Västgötabygden nummer fem förra året kunde Du läsa om 50-talets historia i Järpås som blev först en studiecirkel och sedan en bok. Man hade också planer på att det skulle bli en ljudbok där man kunde lyssna på de intervjuades egna röster. Men så blev det inte då, men efter helgerna kom ett glädjebesked.

Järpås Hembygdsförening har glädjen att meddela att ljudboken Så minns vi Järpås på 50-talet är klar och ute på försäljning! Beställning kan göras hos Tore Torstensson, Ledet, 53194 Järpås. Tel 0510/91563 tore@ledetjarpas.se

Det trodde vi knappt i höstas.

*Med vänlig hälsning
Gunvor Torstensson*

Hela styrelsen

i en hembygdsförening i ett annat hembygdförbund får Västgötabygden hem i brevlådan för man tycker den är så bra. Hoppas att alla föreningarna i vårt eget förbund har samma uppfattning och gör lika dant.

Hänt på bögda...

Pajkalas i Ambjörnarp

En härlig sensommardag vid hembygdsgården i Ambjörnarp njöt cirka 40 personer av många olika frukt- och bärpajer, till underhållning av Ingmar Jerry Axelson och Kent Axelsson.

*Lennart Flink
Ambjörnarp*

Östad Hembygdsförening 25 år

I vår fina hembygdsstuga firades vårt 25-årsjubileum söndagen den 14 oktober. Föreningen bildades den 19 september 1987. Av de tio eldsjälur, som under tecknade avsiktsförklaringen är fem ännu i livet. En av dessa är A M Alströmer. Hon hade nu vänligheten att komma till oss, och hon höll ett inspirerande föredrag och bildvisning om Margareta Leijonhufvud, Gustav Vasas andra hustru, som hämtades från Loholmen, en ö i den närbelägna sjön Anten. Loholmen var föregångare till Gräfsnäs slott, som kanske är mer välkänt. Margareta fick tio barn med Gustav och blev endast trettiofem år. Hon är stammor till de flesta europeiska kungshus även till vårt eget. Detta och mycket annat fick vi veta, när A M på ett levande sätt ledde oss genom historien.

Firandet inleddes av ordförande Roger Kihlberg, som rapsodiskt skildrade föreningens tillblivelse, samt besvären att hitta lokal. När vi väl fick tag i Östad skolans "försörjningshus" (tvätthus, bakstuga, vedbod och tillika dass, fem- håls för pojkar, fem- håls för flickor) var vi belåtna. Vi fick hjälp av arbetsmarknadsåtgärder och av Lerums kommun, samt all den ideella arbetskraft, som finns när man sluter upp för bygden.

Alla resor, kurser och sammankomster, renovering av mjölkbord och jordkällare, slyrensning vid fornminnen, registrering av foton och släktforskning, är gjort

Västgötabygden 1:13

Roger tackar AM.

av ideella krafter. Ja ni vet allt som en hembygdsförening sysslar med. Tjugofem år går fort, men ser vi tillbaka, har vi nog satt några spår i bygden. Vi hoppas nu att en yngre generation tar vara på allt arbete som nedlagts och för traditionen vidare.

En bonadsutställning visades redan på lördagen, men besågs också av de fyrtiofem festdeltagarna på söndagen. Det var Roger Kihlberg, som visade sin samling av broderade bonader med tankvärda ordspråk. Utställningen ingår i ett LEADER-projekt "Upplev Sjövik/Östad" och där Östad Hembygdsförening är en av deltagarna. En dokumentation av hus och platser, som har historiskt allmänintresse ingår också i projektet. Arbetet med det pågår.

Kvällen fortsatte med en liten fest bestående av smörgåstårter, kaffe och kaka. Ett lotteri avverkades med fina blomstervinster, hantverk och hembakade altar, innan alla nöjda vände hem.

Nog var det något att fira!

*Text Roger Kihlberg
Foto Hillevi Sjöstedt*

I Norra Vånga lever idealen efter 90 år

År 1922 blev en skara Vångabor så fängslade av ett föredrag om idealism och framtidstro hållet av redaktör E G Torgny i Skara att de bildade den trettionde föreningen i Torgnys Excelsiorförbund. Idag är föreningen den enda som lever vidare under namnet Excelsiorför-

Diplomater. På trappan till bygdegården ses Daga Alexandersson, Egon Broberg, Mary Steen, Viola Haglind, Inger och Per Jansson samt Irene och Rune Karlsson.

eningen Hembygden i Norra Vånga och 2012 var det stort 90-årsfirande.

Excelsiorförbundet var fyllt av tro på folkbildning, nykterhet och andra vägar mot högre mål, namnet betyder nämligen mot högre mål. Idag lever idealismen ännu stark men nu är den inriktad på hembygden.

Bastöna

Föreningen har tre fornstugor vid Humlaledet som är bortåt 300 år gamla, men den verkliga rariteten är gården Bastöna vid kanten av Rösjömosse. Den inköptes av dåvarande ordföranden Folke Wångmarke 1956, och det var en rundvandring där tillsammans med just Wångmarke som fick mig att inse hur mycket spännande historia det finns på hemmaplan.

När föreningen samlades i Vånga Bygdegård i oktober för att fira de 90 åren så deltog bland andra E G Torgnys sonson Jan från Örebro och berättade om mannen bakom excelsiorrörelsen. Ordföranden Rune Karlsson gav en faktarik och högst underhållande genomgång av de 90 åren, som visade att verksamheten är rik. Valborg vid Humlaledet, midsommar och kulturdag i juli ute vid Bastöna, sillsexa, gröttest och tomtesmyg vid Humlaledet plus tipspromenader och cykelloppet Rävakaslöpnet.

Många gratulanter

En lång rad grannföreningar från Öttum, Jung, Kvänum, Fyrunga-Tråvad och Edsvära gratulerade liksom N Vånga skytteförening och Vara kommuns bildningsnämnd. Från Västergötlands Hembygdsförbund och Sveriges Hembygdsförbund överlämnades Riksförbundets stora diplom för föredömlig och värdefull insats inom Hembygdsrörelsen.

En lång rad eldsjälur belönades. Så fick Daga Alexandersson och Mary Steen Sveriges hembygdsförbunds hedersnål med lagerkrans. Daga blev medlem redan 1935 och varit mycket aktiv genom åren. Hon

var dessutom tidig IT-krönikör och började skriva dagbok om stort och smått i hembygden redan i början av 50-talet. Mary kom med krigsåret 1940 och har bland annat tagit fram Vångadräkten tillsammans med Folke Wångmarke.

Nytta och nöje

Västergötlands Hembygdsförbunds diplom tilldelades Rune Karlsson, som i år även kunde fira 20-årsjubileum som ordförande, hans fru Irene, Inger och Per Jansson, Egon Broberg samt Viola Haglind. Dessutom delade ordföranden ut belöningar till en lång rad flitiga hembygdsentusiaster, Tyra och Gunnar Svensson, Stina och Sune Johansson, Solveig Svantesson, Anna-Lena Claesson samt Jan-Ove och Ulla-Britt Jansson. Utmärkelserna från Hembygdsförbundet delades ut av Hans Menzing som även kåserade lite kring hur Vånga präglade hans hembygdsintresse.

God mat och goda tårter till kaffet, underhållning med eftertanke av Susanne Lind och Eva Ahlberg bidrog till feststämningen, och hela eftermiddagen präglades av de ständiga skratten. Det framgick helt klart att hembygdsarbete är rena nöjet på hög nivå.

Hans Menzing

Lite hjälp

I Södra Vings hembygdsförening håller inventariekommitten på att uppdatera föreningens inventarier i samlingarna i hembygdegården Bogastugan. Vid senaste genomgången fastnade vi vid föremålet enligt bifogade bilder. Vi vill nu också be läsarna av Västgötabygden att berätta vad det vackra föremålet heter och vad det används till. Ring mig gärna och berätta.

*Ingrid Öhlund,
Södra Vings hembygdsförening
telefon 033-275058*

Från hembygdsfronten i västra Skaraborg

Soligt årsmöte. Årsmötet är sedan urminnes tider på onsdagen i midsommarveckan.

Rackeby fornminnesförening har ett aktivt år bakom sig. Det allt överskuggande har varit reparationen av sparrestugan både arbetsmässigt och pengamässigt, talet behövde åtgärdas.

Vi blev anmodade att söka EU-bidrag och med hjälp från museet och Lars- Göran Nilsson roddes det i land. Arbetet sköttes av arbetsvilliga medarbetare, med gedigna kunskaper som behövs i dessa sammanhang.

Inför Kristihimmelfärdsdag, hade vi som vanligt öppet hus med visningar av föremål och även försäljning av växter, kulturväxter med mera. Nationaldagen och midsommarafteon var vi tillsammans med bygdeföreningen arrangörer för firanden. Dels invigdes en ny fana och flaggstång, kören sjöng och vi sjöng allsång, samt hade trevlig samvaro. En utställning av Rackebydräkten visades också. Det var mycket besökande vid båda tillfällena, midsommarafteon var det mycket barn och barnfamiljer med och klädde midsommarstången samt lekte ringlekar vilket gläder oss. Midsommardagen var det enligt tradition friluftsgudstjänst. Då var vädret sämre och vi höll till i ”brygghuset”.

Vi hade även den traditionella berättarkvällen. Vi bänkade oss runt bordet i storstugan och en brasa språkade välkomnande och värmande i höstkvällen. Ämnet var ”profiler i bygden”. Det finns alltid de som mer eller mindre smält in i socknen. Men med sitt sätt och sin karaktär att vara, sätter de en personlig prägel på sig själva och bygden.

Lussefirande var det i traditionell ordning, tomten satt i sparrestugan och hjälpte barnen skriva önskelistor. En utställning och servering av glögg och hemkockt godis i brygghuset.

Tradition sedan urminnes tider är att föreningens årsmöte hålls onsdagen i midsommarveckan, om jag kommer ihåg rätt har det varit sedan föreningen startade 1915. Så var det även 2012, många kom, vädret var med oss och det var naturskönt och vackert, när ordföranden öppnade mötet med att blåsa i ”granna-backahornet”.

Rackeby fornminnesförening är en av Västergötlands äldsta föreningar och det drar ihop sig till en 100 årig tillvaro, en tilldragelse som på något sätt bör uppmärksammas.

Text Ulla Thorstensson

*Foto Eijve Karlsson
Rackeby*

Grötfest i Ljungsarp

Underhållning. Familjen Söderblom från Bråten i Norra Unnaryd sjöng bland annat kända julsånger.

Ljungsarps Hembygdsförening har under sedvanliga gemytliga former avslutat årets verksamhet med grötfest där närmare 30 personer deltog. Grötfesten har blivit en uppskattad tradition som kommer att fortsätta. Ordföranden Laila Andersson hälsade alla välkomna och därefter serverades risgrynsgröt och smörgås, sedan var det underhållning med bland annat kända julsånger, av familjen Söderblom från Bråten i Norra Unnaryd.

Under kvällen förrättades dragning av ett lotteri med många vinster, därefter serverades kaffe, kaka och hemgjort julgodis. Kvällen avslutades med nationalsången.

Text Laila Andersson

Foto Aina Svenningsson

Det är inte det vi läser, utan det vi kommer ihåg som gör oss lärda.

Årsmöte med N Härene Hembygdsförening

Traditionellt den 28 december höll Norra Härene Hembygdsförening sitt årsmöte i bygdegården. Ordförande Leif Nättorp hälsade välkommen och tände ljus för de under året avlida medlemmarna, Inga Gustavsson, Rune Gustavsson och Frans-Josef Malm. Efter gröt, julskinka och kaffe med pepparkaka vidtog mötesförhandlingar. Styrelsen omvaldes i sin helhet.

Från verksamheten det gångna året kan nämnas Öppet Hus på Kristi Himmelsfärdsdag, korvgrillning tillsammans med SPF, sillsexa och friluftsgudstjänst med Frälsningsarmén. Kyrkogårdsvandringarna har fortsatt under året och vi har nu gått över Norra Härene kyrkogård och kommer nästa år att fortsätta på Hovby kyrkogård. Ett stort arbete under året har varit omläggningen av vasstaket på ladugården vid Hembygdsgården. Ekonomiska bidrag från det statliga projektet Hus med Historia, Lidköpings kommun och Sparbanksstiftelsen i Lidköping har gjort detta arbete möjligt.

Årsmöteskvällen avslutades med visning av gamla och nya foton och det beslutades att bildvisningen skulle fortsätta en annan kväll senare i vår.

*Bertil Karlsson
Norra Härene*

Årets bästa hembygdsbok

Förra året var det premiär för utmärkelsen Årets hembygdsbok. Segern gick förstas till Västergötland, Södra Vings hembygdsförening fick ta emot pengar och ära vid bokmässan i Göteborg.

Det är Sveriges hembygdsförbund som står bakom utmärkelsen och som på detta sätt vill främja kvalitet och skapa positiv uppmärksamhet. Priset ges till en bok, utgiven under det senaste året, som på ett föredömligt sätt levandegör det lokala kulturarvet. Boken skall vara utgiven av en hembygdsförening som är ansluten till Sveriges hembygdsförbund, eller vara utgiven i samarbete med en sådan förening.

Böcker som skall delta i årets granskning skall vara senast den 30 mars hos Hans Menzing, Marumstorget 1, 532 32 Skara.

Bästa bok från Västergötland går vidare till Riksförbundet, där en jury granskar de insända bidragen. Segraren belönas med diplom och 5 000 kronor i samband med årets bokmessa.

Visst vore det roligt om utmärkelsen hamnar i Västergötland även i år.

Norges nationaldag 17 maj 2013

Resa till Fagernes 2013-05-16-17-18

Pris: 2.500 sek per person i dubbelrum, enkelrum 3.100 sek. Resan betalas kontant i bussen. Buss, hotell med frukost, buffé på kvällen den 16,17, maj ingår i priset, dricka betalar du själv.

Dag 1 Hotell: Quality Fagernes 0047-61 35 80 00

Dag 2 Hotell: Rica Bergo Hotell Beitostölen 0047-61 35 11 00

Försäkring: Kolla så du har giltig reseförsäkring i din hemförsäkring.

Dag 1: Avresa klockan 08.00 från Arenan i Skövde, klockan 08.45 Framnäs Lidköping över Trollhättan.

Kaffe och mat: Tag med kaffekorg, lunch före eller efter gränsen (ingår ej i resans pris) eftermiddagen fri.

Kläder 17 maj: Denna dag klär sig norrmännen i sina finaste kläder, så gör vi också, har du folkdräkt så ta med den.

Buffé på hotellet: Då klär vi oss i folkdräkt vi som har med oss.

Dag 2: Firande

17 Maj: Frukost, flaggan hissas, Bagageinlastning i bussen, avfärd med buss till Kyrkan och vidare till Skolan varifrån 17 maj tåget avgår. Med musikkåren i spetsen går vi till hembygdsgården, program och underhållning, här finns det fika, därefter buss cirka 4 mil till Beitostölen, inkvartering Hotell Rica Bergo, mat och samvaro.

Dag 3: Frukost, hemresa, besök i Ljuskapellet, lunch på hemvägen i Norge eller Sverige (ingår ej i resans pris.) Busskaffe kommer att serveras på hemvägen.

Norsk valuta: Växla till dig 400-500 i norska pengar, för luncher och fika.

Kläder: Ta med långkalsonger och långärmad undertröja det kan vara kallt men också 20 grader varmt, regnkappa och ev. liten fällbar stol.

Anmälan senast 2013-04-01 bindande. Tag med vänner och bekanta

Anmälan och förfrågningar: Erna Westher telefon 0500-42 53 72/0703-27 50 39, Odd Sandberg telefon 0510-290 57 / 0735-86 62 94, Ahléns Buss, Kjell Ahléén tel. 0510-122 70 / 0709-99 50 53, Reszander Hotellförmedling.

**Välkomna med
vi tror på en trevlig resa.**

Nytt vasstak på ladugården vid Norra Härene Hembygdsgård

Även om ett vasstak har lång hållbarhet, så måste det förr eller senare bytas ut. Vi hade nu kommit till det läget, att taket på ladugården måste åtgärdas för att inte huset skulle ta skada. I forna tider fanns det folk i varje by som kunde konsten att lägga vass- eller halmtak. Nu har tyvärr den kunskapen gått förlorad. Vi tog därför kontakt med Bengt-Rune Eriksson i Odensåker och han och hans medhjälpare Sven Andersson var villiga att åta sig arbetet. Bengt-Rune kunde också hjälpa oss att skaffa vass från Estland eftersom någon svensk vass inte gick att få tag på.

I början av augusti påbörjades arbetet och första momentet var att riva det gamla taket. Därefter tog takläggarna över. Vasskärvar langades upp och lades i en rad utmed takfoten. Kärvarna löstes upp och vassen jäm-

nades till och en vidja av färsk hassel lades ovanpå. Denna najades fast i underliggande bärlinor och detta gör att vassen hålls på plats. På så sätt lades rad efter rad av vasskärvar tills hela taket var täckt. Toppändan på översta radens kärvar gick upp över ryggåsen och böjdes ner på motsatta sidan. Ryggåsen och en bit ner på varje sida täcks sedan av så kallad mörning som i vårt fall bestod av lös linhalm. Denna i sin tur hålls på plats av "ryttarna" som ligger korsade över ryggåsen.

Pengar och arbete

Ett sådant här arbete är kostsamt och utan goda bidragsgivare hade vi haft svårt att klara av det. Vi sökte och fick bidrag från det statliga projektet Hus med Historia, från Lidköpings kommun och från Sparbanksstiftelsen I Lidköping. Dessutom har föreningens medlemmar

Rivning av det gamla vasstaket.

Ryttarna iordningställs.

Med en nål, formad som en båge trär Bengt-Rune en tråd runt hasselkäpp och bärlina.

Första sidan börjar bli färdig. Reglarna på det färdiga taket är till för att skydda den färdiglagda vassen,

Första sidan klar. Från vänster Sven Andersson, Lennart Andersson, Leif Nättorp, Ingemar Karlsson och Åke Ohlsson, sittande Bengt-Rune Eriksson.

Studiebesök. Föreningens ordförande Leif Nittorp berättar om arbetet för en studiegrupp.

lagt ner över 450 timmar frivilligt arbete samt bidragit med virke och transporter.

Kontrollant för arbetet har varit Lars Göran Nilsson, Vänermuseet.

Vi kan nu glädjas åt ett mycket vackert tak som en-

ligt experter ska hålla i åtminstone 50 år. Den som lever får se.

*Bertil Karlsson
Norra Härene*

Essunga Hembygdsförening sprider glädje på julafton

Att i hembygd rörelsen hinna anordna evenemang på självaste julafton låter nästan för bra för att vara sant. Men i Essunga är detta verklighet. Evenemanget heter Jul i Lotte-Majas stuga och har pågått ända sedan 1997. På tidig julaftonsförmiddag bjuder föreningen in stora som små till tomteträff i den lilla stugan, kallad Lotte-Majas, i Essunga hembygdspark. Initiativet togs av Elsy Friberg och Ragnhild Sporre som fortfarande är med och arrangerar denna mysiga tillställning. De sista åren har det kommit runt 50-60 personer som fått träffa tomten i den gamla ryggåsstugan för att få en julklapp. Både barn och föräldrar, far- och morföräldrar samlas och blir bjudna på glögg och pepparkakor.

Hästbesök vid Lotte-Majas stuga tack vare Lovisa Sjöberg.

Lotte-Majas stuga!

Julklapparna är skänkta av hembygdsföreningen, det kan till exempel vara olika nyttosaker och prydnader med julanknytning utan att avslöja för mycket. Presentinslagningen går därför varm i hembygdsföreningens samlingslokal Stommen veckorna före jul. Oavsett grön eller vit jul infaller alltid julstämning i samband med denna tomteträff. Har man dessutom tur kan man stöta på julinspirerat hästbesök utanför

*Kerstin Andersson
Linda Essunger Tallberg
Essunga*

Läsvärt i korthet

Körsbärsblomman. Jubileumsnummer 30 år. Redaktör: Hjördis Lundberg. Ansvarig utgivare: Ewert Jansson. Utgivare: Hembygdsföreningen Eggby-Istrum-Öglunda. 56 sidor i A4-format med många bilder. Bl a får vi läsa om en Istrumsbo med flyt, han hittade sig en fru via flaskpost.

Västgötajul. Tankelänkens jultidning 2012. Redaktör: Johnny Hagberg. Utgivare Förbundet Tankelänken. 38 sidor med massor av gamla bilder. Bl a berättas om den gamla svenska tomten, en avgud som kyrkan länge bekämpade.

Mercurium. Författare: Ann Rosman. Damm förlag. 440 sidor. En romantiserad och moderniserad skildring av dramat i Trästena då en kvinna avrättades trots att hon förmodligen var oskyldig till mord på sin man och två av barnen.

Carlssons i Långjum - om en lanthandel på Västgöta-slätten och dess huvudpersoner. Författare: Rolf H Carlsson. Förlag: Eget. 65 sidor med åtskilliga gamla bilder.

Min medeltida släkt. Författare Jan Westh. Eget förlag: Kyrkvägen 6, 56531 Mullsjö. Många bilder. Författaren har tagit ett originellt grepp, har gått tillbaka till Birger jarls tid och skildrar via hans släkt sina internationella släktingar med rader av kungligheter i den tidiga historien.

Västgötagealogen. Tidskrift för Västgöta genealogiska förening oktober 2012. Redaktör: Kjerstin Olofsson. Denna gång handlar det mest om juridiska arkiv.

Sörkvarns gjuteri. Ett ofullbordat Göta kanalprojekt vid sjön Viken. Författare: Ingemar Wikenros. Utgiven på eget förlag, Mariestad. 50 sidor med en del bilder och kartor. Intressant och väl dokumenterat.

De blå damerna. Författare: Kristina Appelqvist. Förlag: Alfabet. 360 sidor. En mysdeckare med stor brottslighet i Skövde-trakten.

Varabygdens Konstförening 70 år. Jubileumsskrift. Drygt 50 sidor i A4. Illustrerad och berättar om eldsjälarna under åren.

Mimers brunn. Arkeologi, etnologi & historia i Västra Götaland. Nr 6 2012. Redaktör: Christina Ström. Verner Lindblom berättar om Sveriges kristnande medan Lars Gahrn skriver om Kensingtonstenen.

Immanuel. Advetsmagasin för Svenska kyrkan i Skara stift 2012. Redaktör: Sven-Erik Falk. 32 sidor där bl a biskop Åke Bonnier skriver om Maria – en syster som

utmanar och Anna Nyberg berättar om HalleluJazz ??? som tar med jazzen till kyrkan.

Göteborg förr och nu. Göteborgs hembygdsförbunds skriftserie 2012. Redaktion: LarsOlof Lööf, Marie Björk och Kjell Nelson. 192 sidor där bl a Bengt O T Sjögren skriver om Niclas Sahlgrens och ätten Silfverschiölds gravkor på Tölö kyrkogård.

Smedstorp – en herrgård med anor. Författare: Åke Johansson. Förlag: Eget telefon 0301 44013. Författaren berättar om sin släktgård i Rävlanda från 1500-tal och framåt. Bl a får vi möta Wilhelm från Skånings härad som gör så bra ifrån sig i trettioåriga kriget att han adlas med namnet Jernskiöld, befordras och kan köpa Smedsgårdarna i Rävlanda i mitten av 1600-talet.

Dimbobygden 2012. Utgiven av Dimbobygdens Fornminnes- och Hembygdsförening genom Gunilla Smedstorp. 122 sidor om bl a Kymbo IF, medeltida brev och tornuret i Kungslena.

Blommade kulturmarker med 14 utflyktsmål i Göteborgstrakten. Redaktör: Stina Andersson. Utgivare: Föreningen för Kulturmark i Göteborg. 200 sidor med massor av härliga naturbilder i färg och lärörrik och underhållande text om naturen omkring oss.

Glimtar från Essunga, utgiven av Essunga Hembygdsförening 2012. Glimtkommitté: Gunnar Hagström, Ulla Aghamn, Elsa Westman och Linda Essunger Tallberg. 26 sidor om jubilerande Essunga Hem och Samhälle, folkdanslaget, gästgiverier och åtskilligt annat.

Års-Axet 2012. Medlemstidning för Gudhemsbygdens Hembygdsförening. Redaktör: Lars-Erik Kullenwall. 84 sidor med mycket intressant från bygden förr och nu. Bl a rolig och spännande kuriosa från Broddetorp och presentation av Gudhems Klostermuseiförening.

”Vitbok” Oegentligheter i svensk forntidshistorisk forskning. Författare: Verner Lindblom och Bengt Råsled. Förlag: Artemi. 50 sidor om hur Götalandskapen satts på undantag i den tidiga svenska historien. Inte minst en skildring av hur viktiga händelser i Västergötland glömts bort i historieskrivningen.

Bilder från Nossebro förr och nu. Årgång 24. 32 sidor med många nossebrobilder från förr och nu. Några lite längre texter men många små kortisar som ger bilderna liv och historia. redaktion Kerstin Abellsson, Margareta Neck, Rune Niklasson, Per-Arne Nordqvist, Inga-Lisa och Hasse Rydin.

Självbiografiska anteckningar. Skulptur, måleri. Författare: Wanja ”Nones” Håkansson. Förlag: Eget adress Götene. 64 sidor med massor av vackra färgbilder av Wanja Håkanssons konst där bl a Djäknerna i Skara, Sara Videbeck i Lidköping och bruksarbetaren i Mariestad uppmärksammas.

Studiekommittén informerar

Studiekommittén består av:

Ingrid Zackrisson, Tostared 0320-62015

Lena Gustavsson, Vårgårda 0322-627181

Lena Johnsson 0320-87128

Christer Wennerberg, Vuxenskolan 0708553033

Vi träffas 4 gånger per år i Vara. Vi försöker att ha god planering även om vi missar att berätta om det i Västgötabygden ibland.

Det är också så att våra träffar inte alltid infaller med datum för inlämnat material till Västgötabygden, utan det nummer som kursdatum skulle ha varit med kanske redan har gått till tryck.

Vår ambition är att ha klart höstens program på våren och vårens program på hösten.

Hör av er om ni vill ha kurser, ge ros eller ris. Hoppas vi träffas på någon kurs under året.

Närmast på gång.

Arkivkurs, fortsättningskurs den 9 mars i Herrljunga. Anmälan till Christer Wennerberg 0708-553033.

Välkomna till årsstämman 2013!

Tranemo Kommuns Hembygdsföreningar i samverkan hälsar er välkomna till Tranemo, söndagen den 12 maj 2013. Vi kommer att inleda stämman i Tranängsskolans aula, för att efter förhandlingar och förtäring ta oss vidare till Limmared och det nyuppförda museet Glasets Hus.

Mer information om stämmans program kommer i aprilnumret av Västgötabygden.

Hjärtligt välkomna!

Tranemo Kommuns Hembygdsföreningar

Eva blir glad

om Ni i Din förening är snabba med att rapportera in föreningsppgifterna till kansliet i Vara så fort Ni haft årsmötet.

VÄSTGÖTA BYGDEN

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande, Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033 - 26 19 21

e-post: birgitta.fristad@telia.com

Leif Brunnegård, Asklanda Ekehagen, 447 93 Vårgårda, tel 0322/66 10 26 e-post: vbn.red@tele2.se

Hans Menzing, ansvarig utgivare, Marumstorget 1, 532 32 Skara, tel 0511/12643,

e-post hans.menzing@telia.com

Övriga i redaktionskommittén:

Eva Bergström Hyenstrand, Carl von Linnés väg 2, Skultorp, 541 55 Skövde, tel 0500 - 43 30 13,

e-post: hyenstrand@hotmail.com

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3, 54015 Värning, tel 0500-441105, 0708-420453,

e-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund.Hövågen 9 C, 446 32 Älvängen. tel 0303 - 74 98 78. e-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmestad, 465 97 Nossebro, tel 0512/531 50, e-post:

frammestad@tagebrolin.se .

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp,

tel 070-620 66 66, e-post bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna, tel 0320 - 397 77, e-post anna.faxgard@telia.com

Per-Göran Persson, Östergården 1, 54066 Sjötorp, tel 0501-50138, 070-7838079.

e-post pellep@telia.com

Förbundsordförande: Eva Bergström Hyenstrand.

Förbundssekreterare: Mona Lorentzson, Wallströmsliden 6, 463 71 Lödöse. Tel 0520 - 66 02 74

e-post: mona.lorentzson@gmail.com

Förbundskassör: Hugo Isaksson, Box 2067, 523 02 Timmele. Tel 0321 - 300 01.

e-post hugo.isaksson25@hotmail.com .

Kanslist:

Eva Mann, Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-10550 fax 0512-339 42, bost. 0511-37 03 30,

Bankgiro 378-5383.

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Skyttel för handvävning

Lägg märke till den lilla delen av fjädern som sticker ut.

Skyttel för mekanisk vävstol.
(Venanders)

Skyttel till en vävstol med gripare
(Ekelunds). Griparen kommer in med inslagstråden som hämtas av en gripare från andra kanten.

Vävskytteln

En skyttel används för att skyttla (föra) inslagstråden fram och åter i varpens öppna skäl när man väver.

I skytteln sätts en spole med inslagsgarnet. Spolen var förr ofta gjord av tillskurna vasspipor, som på vår dialekt kallades "speltepipor". Nu används färdiga spolrör av plast eller papper för handskyttlar. Det finns många typer av skyttlar och storlekar beroende på vilken varp och vävteknik man använder. Skyttlar har utvecklats efter vävstolarnas utveckling.

Gamla handskyttlar var ofta förstärkta med horn eller ben. Det var viktigt att den låg väl i handen på väverskan. En väverska vävde inte gärna med någon annans skyttel. För att spolhållaren, en sticka av trä eller järn skulle sitta kvar fästes den med en hönsfjäder. Den sköts in i skytteln så att bara yttersta delen av fjädern stack ut. Då var det lätt att dra i den när spolen skulle bytas och hållaren tas ur. Fjädern skadade inte vävnaden, den var ju mjuk.

Under åren har skyttlar även utvecklats för maskinvävstolar och "elektroniska skyttlar" far fram med tråden genom skälet med svindlande fart.

Som handvävare producerar man inte många inslag eller skott per minut. Med "ryckväv" gick det att väva upp emot 80 inslag, men inte allt för långa pass utan avbrott för byte av spolar. Med griparvävstolar kan man producera upp till 1000 inslag per minut och med de allra snabbaste luftmaskinerna där inslaget blåses genom skälet kan man komma upp till 2000 inslag.

Det är stor skillnad mellan att handväva och väva med hjälp av högteknologisk utrustning och maskiner.

Det borde vara något att fundera över när vi finner gamla fina handvävda textilier i gömmorna, på loppis eller Second hand för försäljning.

Att fara som en skottspole - att åka fram och tillbaka, som spolen i en skyttel. Skyttel används i samma betydelse i ordet skytteltrafik.

*Birgit Carlsson
Istorp*